

Н.А. Королькова, С.А. Жолдасбекова,
Д.П. Мадиева

КӨРКЕМ ЕҢБЕК

Бастауыш білім беру деңгейінің
2-сынып оқушыларына арналған оқулық

*Қазақстан Республикасының
Оқу-агарту министрлігі ұсынған*

АЛМАТЫКІТАП БАСПАСЫ
2022

ӘОЖ 373.167.1

КБЖ 74.200.52

К59

Шартты белгілер

— оқу мақсаты

— топтық жұмыс

— есінде сақта

— ойлан

— сурет сал, боя

— бояумен жұмыс

— ермексазбен жұмыс

— құрастыр, жаса

— тапсырманы орында

— шығармашылық тапсырма

— зертте, тәжірибе жаса

— өзінді тексеруге арналған сұрақтар

— қауіпсіздік ережесін сақта

QR

— сабакқа арналған бейнематериалдар

! Оқулықтағы QR-код үшін оқушыда жеке смартфонның болуы міндетті емес.

Оқулықтағы QR-кодты қолдану бойынша нұсқаулық

- Смартфон немесе планшеттің камерасын QR-кодқа бағытта.
- Сілтеме пайда болғанша күт.
- Керекті ресурсқа өту үшін ОК-ді бас.

Егер сенің құрылғыңы QR-кодты анықтай алмаса, онда QR-кодты оқуға арналған кез келген тегін қосымшаны жүктеп ал. Мысалы, QR Code Reader-ден немесе Google Play Market және AppStore қосымшалар дүкенінен жүктеп алуға болады.

Құрметті үстаздар мен ата-аналар! Баланың смартфон мен планшетті дұрыс пайдалануын қадағалау үшін, оқулықтың QR-кодымен жұмыс істегендегі ата-ананың бақылау режимі қосулы тұрсын.

«Көркем еңбек» оқу-әдістемелік кешенінің құрамына оқулық, жұмыс дәптері және мұғалімге арналған әдістемелік нұсқау кіреді. Электрондық оқулық баспаның www.topiq.kz платформасында орналасқан.

Королькова Н.А. және т.б.

К59 Көркем еңбек: Бастауыш білім беру деңгейінің 2-сынып оқушыларына арналған оқулық. /Н.А. Королькова, С.А. Жолдасбекова, Д.П. Мадиева. – Алматы: АЛМАТЫКИТАП БАСПАСЫ, 2022. – 136 бет, суретті.

ISBN 978-601-01-4755-3

ӘОЖ 373.167.1

КБЖ 74.200.52

ISBN 978-601-01-4755-3

© Королькова Н.А., Жолдасбекова С.А.,

Мадиева Д.П., 2022

© «АЛМАТЫКИТАП БАСПАСЫ» ЖШС, 2022

Құрметті оқушы!

«Көркем еңбек» пәні – шығармашылық өлеміне жол сілтейтін оқулық.

Әртүрлі материалдар мен тәсілдерді пайдалана отырып, сурет салуды, мүсіндеуді, бұйымдар құрастыруды, оригами жасауды және өз жобаңды ойластыруды үйренесің. Алдыңғы сыныпта алған білімің мен дағыларыңды әрі қарай жалғастырасың.

Сызық пен дақтың көмегімен сурет салуды, жылды және суық түстерді ажыратада білуді үйренесің. Сюжетті композиция, сәulet өнері, сәулетші туралы білесің. Натюрморт пен автопортреттің не екенін біліп, қағаздан түрлі бұйымдар құрастырасың.

«Көркем еңбек» оқулығының көмегімен шығармашылыққа деген қызығушылығың оянатыны сөзсіз. Олай болса, жаңа білім жолында саған сәттілік тілейміз!

Мұны білу керек

Көркем шығармашылыққа арналған материалдардың қасиеті. Құрал-жабдықтармен қауіпсіз жұмыс істеу ережесі

Көркем еңбек сабағында саған әртүрлі құралдар мен материалдар қажет. Сен олардың кейбірін жақсы білесің, ал кейбірімен жаңадан танысадың.

Қалай ойлайсың, көркем шығармашылыққа арналған материалдар дегеніміз не?

Шығармашылыққа арналған қандай материалдарды білесің?

Осы материалдардың қасиеттерін сипатта.

Гуашь – түсті пигмент пен желім қоспасына ақ бояу араластырып жасалатын бояу. Қоспалардың өсерінен бояу мөлдір емес, күңгірт болады. Гуашты сумен араластырып та, араластырмай да пайдалануға болады.

Акварель бояуын алу үшін пигментті шие шайырымен, кейде балмен араластырады. Акварельді суға езіп, жұқа етіп жағу керек. Бояу жылдам кебеді.

Акрил бояулары кейінірек пайда болды. Олар өте қанық. Қатырғықағаз, ағаш, шыны, мата сияқты кез келген материалға қолдануға болады. Құрамындағы акрил смоласы оларды берік, тұрақты етеді. Акрил бояулары күнге күймейді және тез кебеді.

Жай қарындаш. Оның өзегі графит пен жұмсақ саздан тұрады. Қарындаштың сипаттын оның сыртындағы жазбадан анықтауға болады: Т – «қатты», ол ашық түсті із қалдырады. М – «жұмсақ», ол қою және майлы із қалдырады.

Тұрлі түсті қарындаштардың өзегі түсті пигменттен, саздан және байланыстыруыш заттан жасалады. Қарындаштың өзегі сан алуан түсті болады.

Өшіргіш – қарындаштың ізін өшіруге арналған құрал. Ол қағазды бұлдірмеу үшін жұмсақ болуы тиіс.

Құрғақ пастельдің негізі аздаған мөлшерде пигмент пен желім қосылған бордан жасалады. Мұндай пастель женіл, борпылдақ із қалдырады. Түсін өзгерту үшін оны қағазға араластыруға болады.

Балауыз бен майлы пастель балауыз немесе майлы балауыз негізінде иленеді. Оның түсі өте ашық, қағазға оңай түседі, бірақ араластыру қыын.

Ермексаз – саз бен балауыздан тұратын, мұсіндеуге арналған материал. Keyip кетпеуі үшін оған май, вазелин және басқа да заттар қосылады.

Фломастердің өзегі түсті сиямен қанықтырылған. Өзегі кеуіп кетпеуі үшін оның сыртына пластмасса қапшық кигізілген.

Қалай ойлайсың, шығармашылықта арналған құралдар дегеніміз не? Шығармашылықта арналған қандай құралдарды білесің? Олармен жұмыс істеудің қандай ережелерін білесің?

Желім қағаз немесе басқа да материалдарды жапсыруға арналған. Мысалы, оны колаж жасағанда пайдаланады.

Қайшы – шығармашылық жұмыс кезінде қағаз, мата және басқа да материалдарды қиуға арналған құрал.

Қайшымен, сым кескішпен және сым темірмен қауіпсіз жұмыс істеу ережелері

- Қайшының жүзін жоғары қаратып ұстама.
- Қолыңа қайшы немесе сым кескіш ұстап жүгірме.
- Қайшыны жабық күйінде сақинасы жағымен бер.
- Қайшыны, сым кескішті ұстелдің шетіне қойма.
- Сым темірді көзіңнің тұсында ұстама.
- Саусақтарыңды байқа.

Палитра – сурет салу кезінде суретші бояуларды араластыратын шағын пластиктен немесе ағаштан жасалған тақташа.

Қылқаламдар әртүрлі болады. Акварель бояуға – жұмсақ тиін қылшығынан, гуашь пен акрилге – серпімді синтетикалық, гуашь пен майлы бояуға – қылдан жасалған түрлері пайдаланылады.

Ұштағыш – жай және түрлі түсті қарындаштарды ұштауға арналған құрал.

Мына ережелерді есінде сақта!

Қауіпсіздік ережелері

- Қажетті материалдар мен құралдарды дайындаңыз.
- Жұмысқа арналған жеңқап пен алжапқышты киңіз.
- Барлық іс-әрекетті мұғалімнің нұсқауы бойынша ғана орында.
- Жұмыс орныңды жинақы ұстаңыз.
- Сабакта бояу мен басқа да қажетті материалдарды мұқият пайдаланыңыз.
- Құрал-жабдықтарды мақсат бойынша ғана пайдаланыңыз.
- Мұғалімнің рұқсатынсыз орныңдан тұрып, жүрмейте.
- Сабактан соң өз жұмыс орныңды ретке келтіріңіз.

1.

2.

Суреттерге қара. Қай жұмыс орны дұрыс үйымдастырылған? Қайсысы дұрыс емес?

Сен:

- ◆ сурет салуда сызық пен дақты пайдалануды;
- ◆ табиғи материалды дұрыс өндірді;
- ◆ табиғи материалдардан бүйім жасауды үйренесің.

Өзім туралы

Сен:

- ◆ шығармашылық үшін қандай материалдар мен құралдар қажет екенін;
- ◆ сзызықтың және дақтың көмегімен сурет салуды;
- ◆ автопортреттің не екенін;
- ◆ жылдың және сүйк түстердің не екенін;
- ◆ табиғи материалға не жататынын білесің.

1

Менің шығармашылық шеберханам

- сыйық
- дақ

Сурет салғанда сыйық пен дақты қалай
пайдалану керектігін үйренесің.

Суретші қоршаған ортадан көрген сан алуан пішіндерді өз шығармасында бейнелеуге тырысады. Ал пішінді кенепте бейнелеу үшін суретшіге **сыйық** пен **дақ** көмектеседі.

K. Моне.
Сарыгүл гүлзары

Б. Булатов.
Автопортрет

Мына суреттерде қай суретші дақты, ал қай суретші сыйықты пайдаланған деп ойлайсың?

Сыйық – мәнерлелеп сурет салудың негізгі құралы.

Сен білесің бе?

Сыйықпен сурет салу – өнердің ең көне түрлерінің бірі. Оның шығу тегін тас дәуіріндегі жартастардағы суреттерден көруге болады. **Тамғалы тас** – ашық аспан астындағы тасқа салынған өнер туындысы. Ежелгі адамдар мен жануарлардың бейнесін көргендеге, сен олармен тілдескендей боласың.

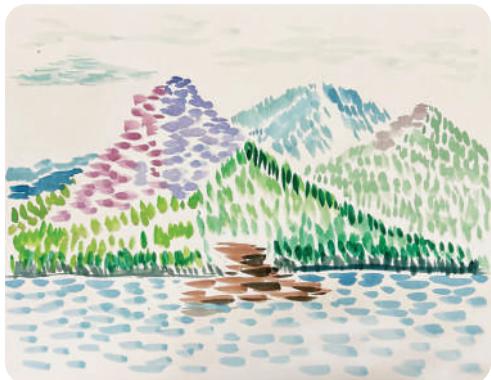

Тасқа салынған
суреттер

Дақ – кез келген беттегі бейнелеу іздерінің кескіндемедегі көркемдеу құралы. Ол түстің және реңктің көмегімен берілуі мүмкін.

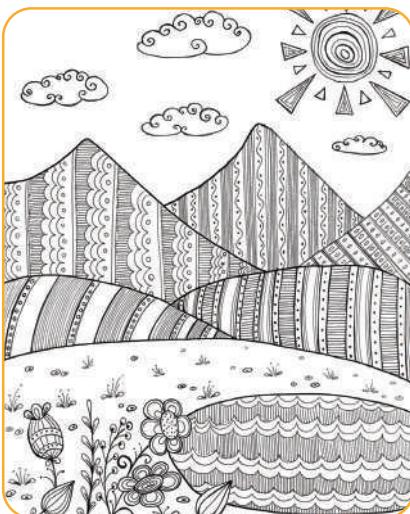
Танысып қой, бұл – дақ.

Сызық пен дақты салу үшін қандай көркемдік материалдар мен құралдарды пайдалануға болады?
Егер сызықты ғана пайдаланған болсаң, нені бейнелер едің?
Дақты пайдаланғанда ше?

Қай сурет сызықтың, ал қай сурет дақтың көмегімен салынғанын анықта.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (7–10-бет).

Сызық дегеніміз не?
Дақ дегеніміз не?

2

Портрет. Бұл – мен

• автопортрет
• көңіл күй

Сен автопортреттің не екенін білесің және коллаж тәсілімен автопортрет саласың.

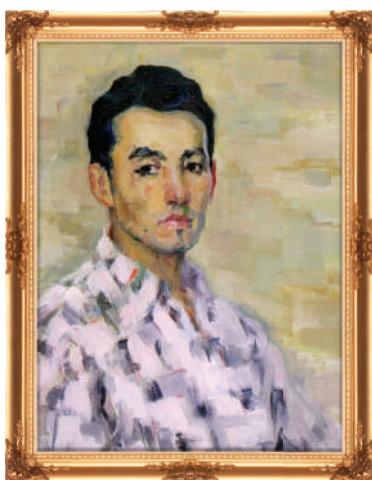
Суретші өзін өнерімен, іс-әрекетімен және салған суретімен таныта алады. Өз портретімізді салып, өз сезімімізді және көңіл күйімізді білдіріп көрейік.

Портрет дегеннің не екенін есіңе түсір.
Портретте кімдерді бейнелейді?

Портрет – адамның бейнесі. Портрет адамның сырт келбетін бейнелеумен ғана шектелмейді, ол адамның мінезі мен көңіл күйін де береді.

M. Қалымов.
Студенттің портреті

M. Нұсіпов.
Қалпақ киген қарияның портреті

Мына портреттерде бейнеленген адамдарды сипаттаңдар.
Портреттердегі адамдардың мінезі қандай деп ойлайсыңдар?
Бұл портреттер сендерде қандай сезім туғызады?

Мына картинаны қалай сипаттар едің?
Бұл портреттің ерекшелігі неде?

Автопортрет дегеніміз – суретшінің өзін-өзі бейнелеуі.

Айша Фарифқызы Фалымбаева – кескіндеме өнерінің шебері, қазақ әйелдері арасынан шыққан түңғыш кесіпқой суретші. Оның қуаныш пен нәзік лиризмге толы шығармалары қазақ кескіндеме өнерінің алтын қорына енген.

Айша Фарифқызы қазақтың дәстүрлі өнері мен ұлттық киімдерін зерттеген. Ол – ерекше иллюстрацияланған «Қазақтың ұлттық киімдері» альбомының авторы.

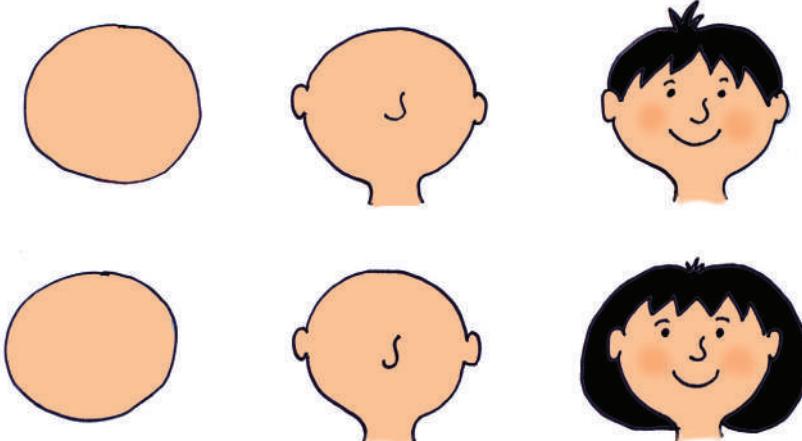
Портрет салу тәсілдерін зертте.

Айнаға қарап, өз бет өлпетінді зертте. Автопортреттің қандай ретпен салатыныңды ойлан.

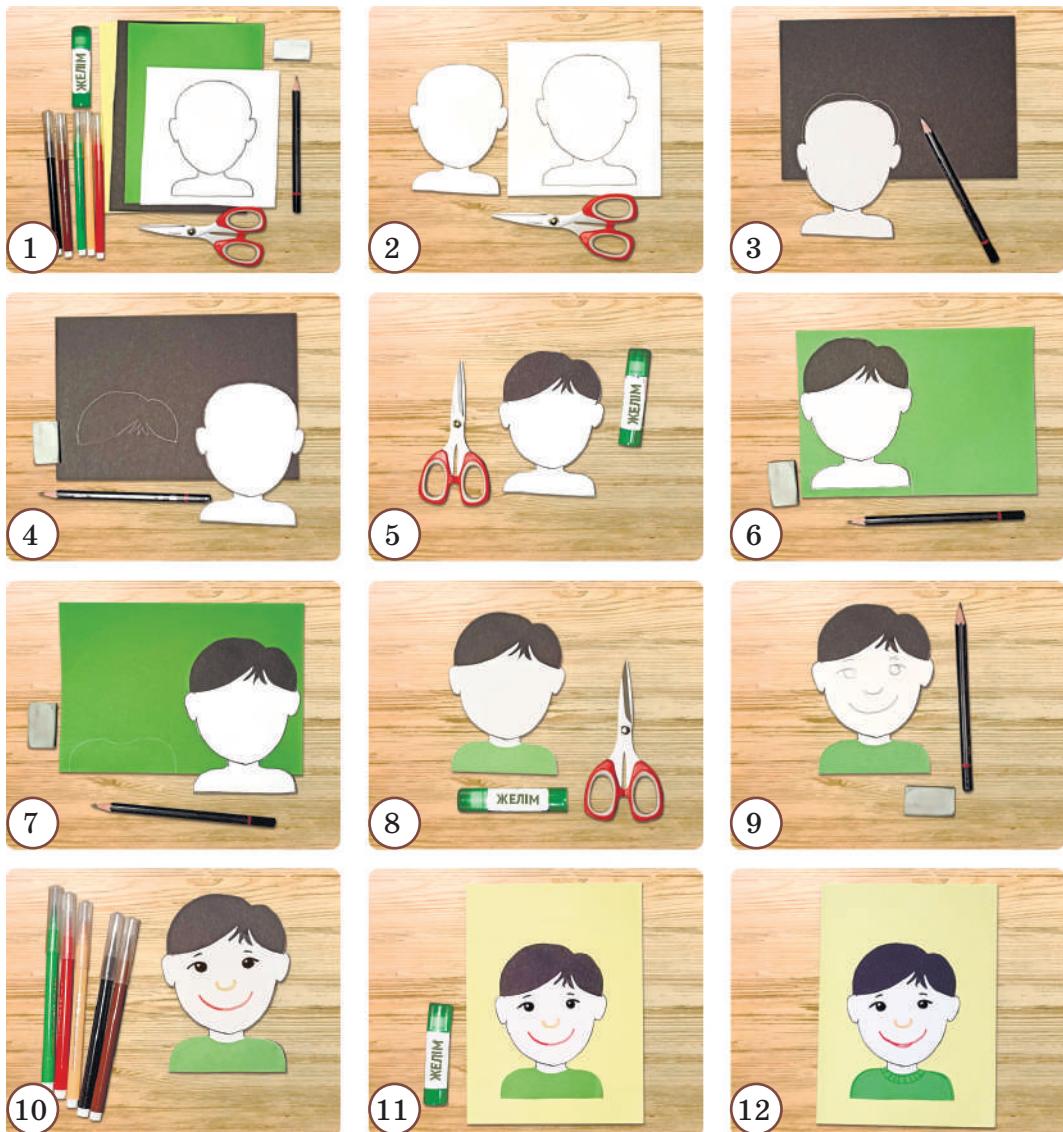
Суретте тек бет өлпетінді ғана емес, көңіл күйінді де беруге тырыс.

A. Фалымбаева.
Автопортрет

Портреттің аппликациясы қалай жасалғанына қара.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (11–14-бет).
Портреттің аппликациясын жаса.

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

Портрет дегеніміз не? Портрет арқылы нені беруге болады?
Автопортрет дегеніміз не?

3

Жылды және сұық түстер.
Түстердің көңіл күйге әсері

- жылды түс
- сұық түс
- қосымша түс

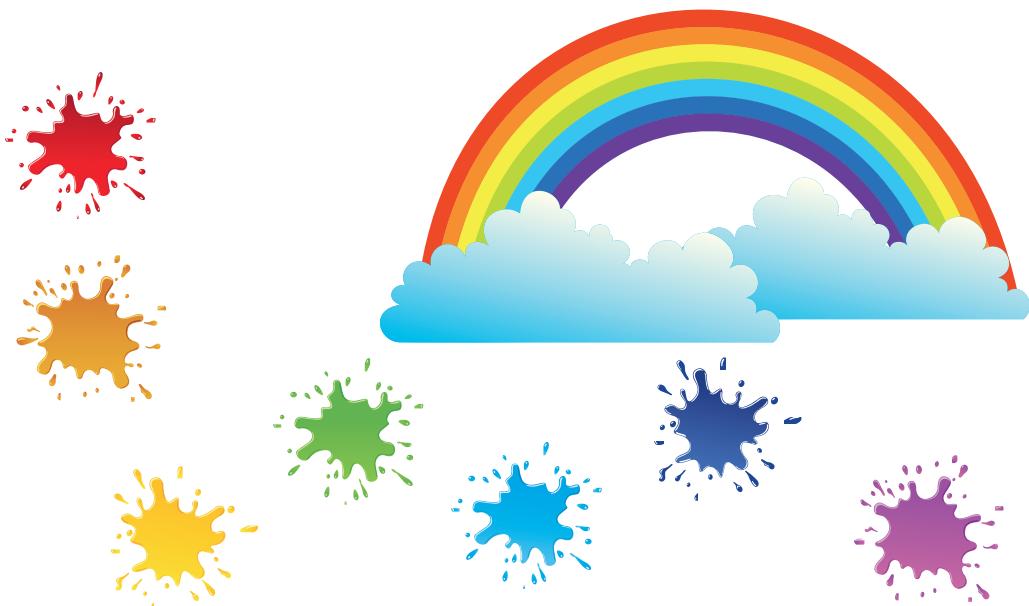
Жылды және сұық түстердің не екенін, өз көңіл күйінді түспен қалай көрсетуге болатынын білесің.

Бірінші сыныпта сен түстану негіздерімен таныстың. Оның заңдарын білмей, бірде-бір көркемсүрет туындысын жасау мүмкін емес. Түстер туралы не білетініңді еске түсір.

Кемпірқосақтың 7 түсін ретімен ата.

Осы түстердің қайсысы негізгі, ал қайсысы қосымша түстер?
Қосымша түстер қалай алғынады?

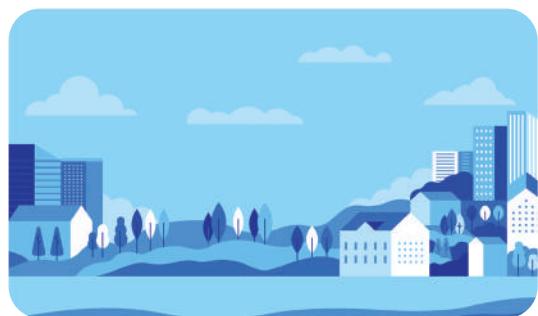
Әр картинаның өзіндік түстік көңіл күйі болатынын байқаған боларсың. Бірі мұнды, екіншісі көңілді немесе ойлы, тағы бірі ойнақы. Мұндай түрлі түсті көңіл күй суреттегі түстердің үйлесімі, өзара байланысы мен реңктік бірлесуі арқылы туындаиды. Оны **колорит** деп атайды. Ол жылды немесе сұық, қанық немесе күңгірт болуы мүмкін.

Суық түстерге көгілдір,
көк, күлгін түстер жатады.
Ол – тұн мен суық мұздың
түсі.

Түстермен таныс бол.
Жылы түстерге сары, қызыл және қызылғылт сары түстер жатады. Ол – күн мен оттың түсі.

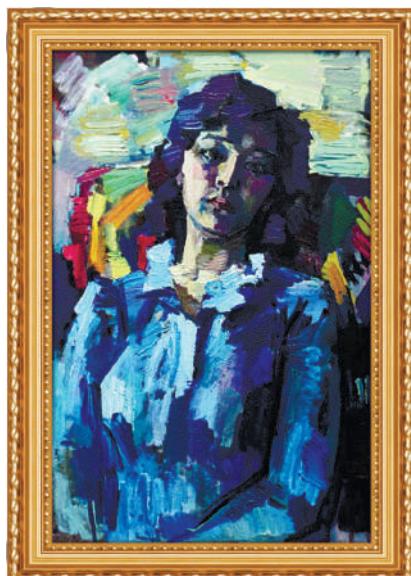
Берілген суреттердің әрқайсысы қандай түсте салынғанын айт.

Қалай ойлайсың, осы картиналарды салу кезінде суретшінің
көңіл күйі қандай болды?

C. Айтбаев.

Бақыт

C. Айтбаев.

Дарига кек көйлекте

Сен білесің бе?

Кейбір суретшілер өз картинасында жылы немесе сұық түстерді пайдаланғанды жән көреді. Мысалы, өнертанушылар әйгілі испан суретшісі Пабло Пикассоның шығармашылығында «көгілдір» және «қызығылт» деп аталатын кезеңдердің болатынын айтады.

Құрманғазының «Сарыарқа» күйі мен Тәттімбеттің «Саржайлау» күйін тыңда.

Музыкалық шығармалардың қайсысын жылы түспен, қайсын сұық түспен бейнелеуге болатынын анықта.

Қызыл, сары, көк – негізгі түстер.

Негізгі түстерді бірдей мөлшерде жұптап араластыру арқылы қызығылт сары, жасыл, күлгін түстерді, яғни қосымша түстерді алуға болады.

Қай түспен қуанышты, қай түспен мұнды көңіл күйді бейнелеуге болады?

Өзің жақсы көретін өнге қай түс сәйкес келеді?

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (15–18-бет).

Кемпірқосақтың түстерін дұрыс ретпен жаз.

Түстермен тәжірибе жүргіз. Сенің жасыл, қызыл, сары және күлгін бояуларың жоқ болып кетті деп елестет. Қандай бояулардың көмегімен орындаі аласың?

Сұық және жылы түстер гаммасын танда.

Суретті жылы немесе сұық түспен орында.

Қай түстер жылы, қай түстер сұық деп аталады?

4

Мен бақылау жасауды үйренемін

• табиғи
материал

Табиғи материалды дұрыс дайындауды және одан бұйымдар жасауды үйренесің.

Табиғатқа серуендеуге шығамыз. Күз – жылдың тамаша мезгілі. Айнала қандай өдемі!

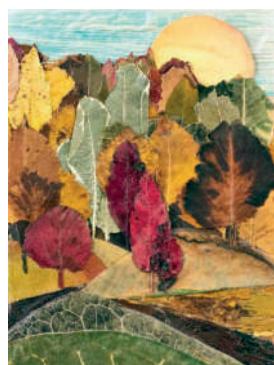

Серуендеген кезде не көргеніңді айтып бер. Күздің қандай белгілерін көрдің? Ерекше есінде қалғаны не?

Айналаны бақылау, айналадағы өлемнің бүкіл сұлұлығын көру маңызды. Өзіңдің бақылағандарың туралы ақпаратты басқалармен бөлісу үшін әртүрлі тәсілдерді қолдануға да, сурет салуға да болады.

V. Поленов. Алтын күз

Жапырақтардан
жасалған коллаж

Табиғи материалдарға жапырақтар, жаңғақтың қабығы, ағаштың қабығы мен бұтағы, бақалшақ, сабан, шыршаның бүрі, қауырсын, жұмыртқаның қабығы, мүк және тағы басқалар жатады.

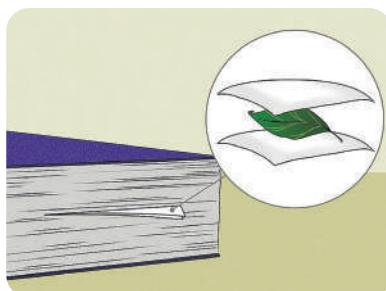

Мына заттардың қайсысы табиғи материал екенін анықта.

Табиғи материалдармен жұмыс істеу үшін алдымен оларды дұрыс дайындау керек. Күзгі жапырақтарды кептіру үшін, оларды бірнеше қабатталған қағаздардың арасына сал.

Кептірілген жапырақтардан қызықты аппликация мен колаж жасауға болады.

Күзгі жапырақтардан коллажды қалай жасауға болатынана қара.

Жұмыс істеу үшін саған көк түсті қатырғықағаз, жай қарындаш, өшіргіш, қайшы, қоңыр гуашь, қылқалам, суға арналған ыдыс, желім және табиғи материал (кептірілген жапырақ пен шөп) қажет.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (19 – 20-бет).

Қайшымен және желіммен жұмыс кезінде қауіпсіздік ережесін сақта.

Табиғи материалдар дегеніміз не?

Жапырақтарды қалай дұрыс кептіру керек?

Жапсыру жұмысын орындау үшін қандай табиғи материалдарды пайдалануға болады?

Өзінді тексер

1. Қай сурет жылы түспен, қай сурет сұзық түспен орындалған?

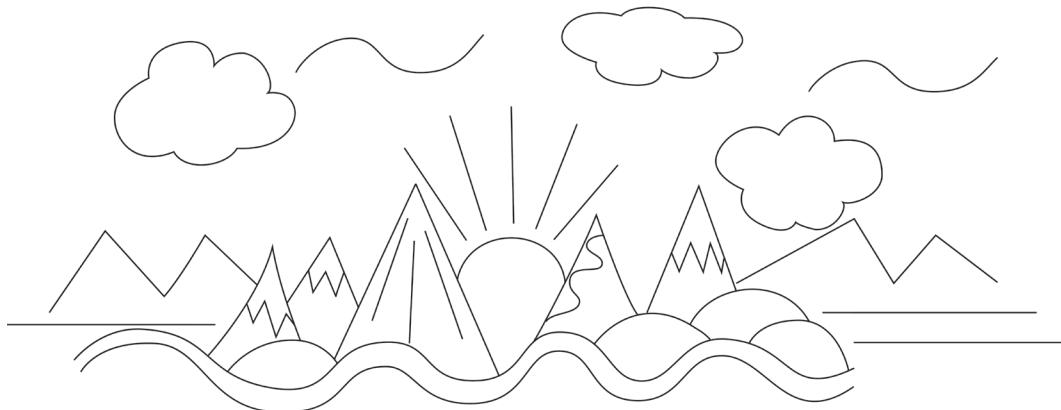

a)

ә)

2. Суретте қандай сыйық түрлері қолданылған?

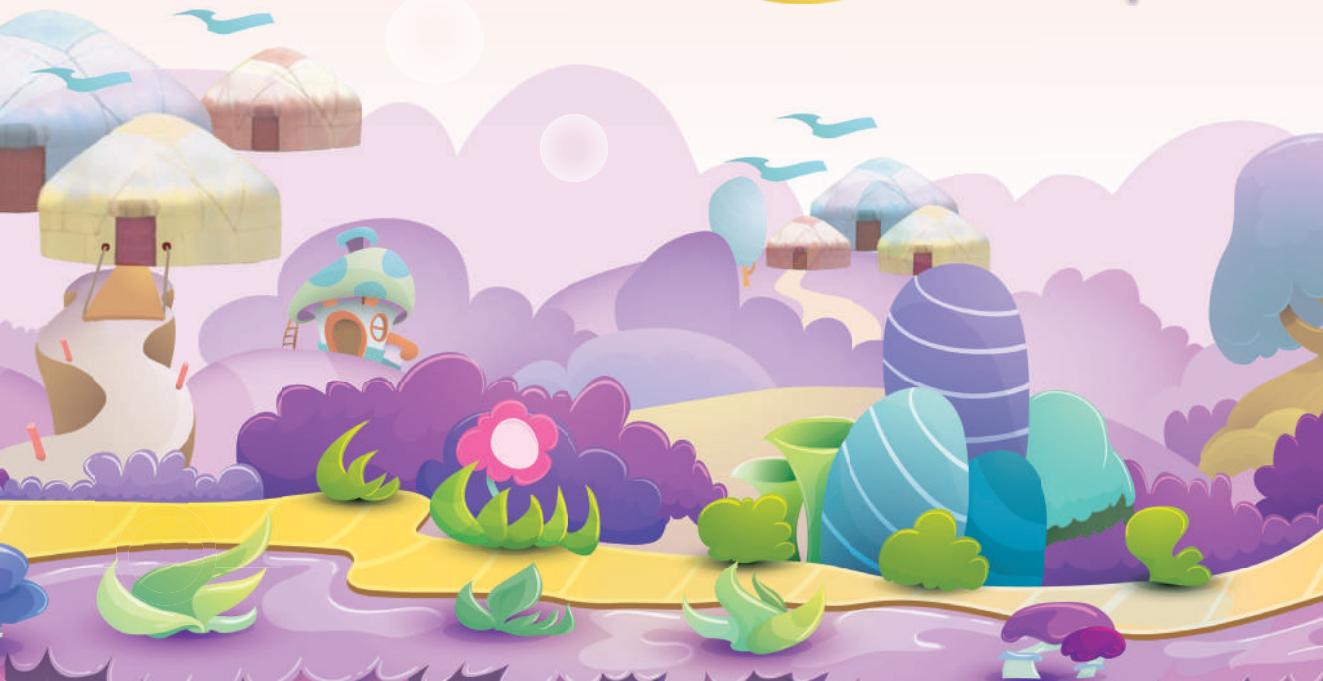

3. Оқушы терминдерге анықтама жазды. Ол тапсырманы дұрыс орындауды ма? Тексер.

Колорит	Кескіндеменің көркемдік куралы.
Дақ	Картинадағы әртүрлі түстердің үйлесімі.
Қосымша түстер	Қызыл, сары, көк.
Негізгі түстер	Қызыл, сары, жасыл, күлгін, қоңыр.

Сен:

- ◆ қағазбен жұмыс істеуді;
- ◆ оригами тәсілімен қағаз пішіндер дайындауды;
- ◆ қозғалыстағы пішіндерді дұрыс салуды;
- ◆ натюрморт құрастыруды және салуды;
- ◆ нобай салуды үйренесің.

Менің отбасым және достарым

Сен:

- ◆ оригами дегеннің;
- ◆ нобай дегеннің;
- ◆ натюрморт дегеннің;
- ◆ композиция дегеннің не екенін білесің.

5

Оригами. Менің әжем

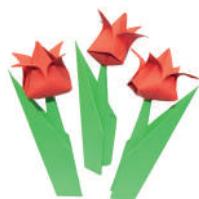
- *оригами*
- *кимешек*
- *құндық*

Сен оригами өнерімен танысасың.

Мына бүйымдардың қандай материалдардан жасалғанын түсіндір.

Қағаз – шығармашылық үшін өте қажетті материал.

Қалай ойлайсың, қағаз табиғи материал ма, өлде жасанды материал ма? Қағаздан не жасайды? Оны қайда пайдаланады?

Қағазben жасалатын жұмыстың қызықты өрі қарапайым тәсілдерінің бірі «оригами» деп аталады.

Оригами – бүктелген қағаздан түрлі бүйым жасайтын өнер түрі. «Ори» – «бүктелген», «ками» – «қағаз» деген ұғымды білдіреді. Оригамидің отаны – Жапон елі. 19 ғасырда бұл өнер түрі кеңінен тарады.

Қазақ отбасындағы өженің рөлі туралы айтындар.

Өженің киіміне сипаттама беріңдер.

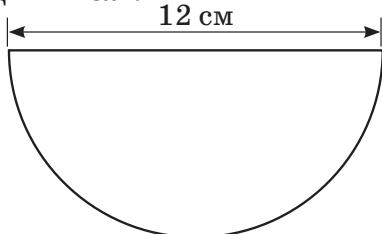
Оригами тәсілімен өженің бейнесін қалай жасауға болатынына қара.

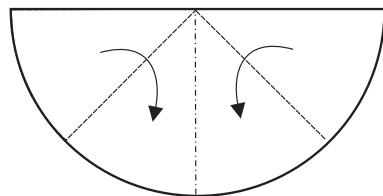
1-кезең. Өженің кимешегін жасау.

Жұмыстың орындалу реті

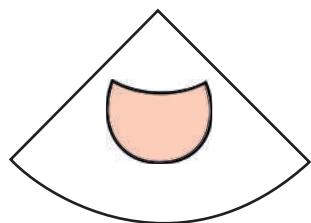
1. Дөңгелектің жартысын қиып ал.

2. Екі шетін ортаңғы сызыққа жеткізіп бүктеп, теріс аудар.

3. Бүктелген қағаздың ортасына өженің бетінің суретін сал.

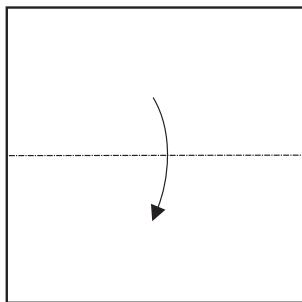
4. Құндік жасау үшін ұзындығы 9 см, ені 2 см тіктөртбұрышты үшке бүктеп, біріктір. Біріктірген жағын артына қаратып, кимешектің үстінен кигізіп, желімде.

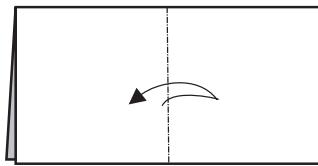
2-кезең. Өженің көйлегін жасау.

Жұмыстың орындалу реті

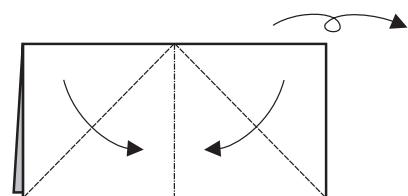
1. Қабырғаларының ұзындығы 20 см шаршыны екіге бүкте.

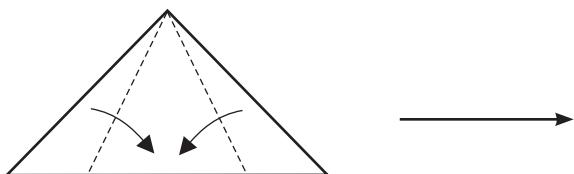
2. Тіктөртбұрышты тағы екіге бүктеп, қайтадан аш.

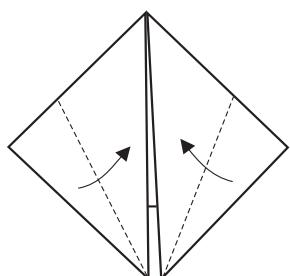
3. Оны үшбұрыштап бүктеп, теріс аудар.

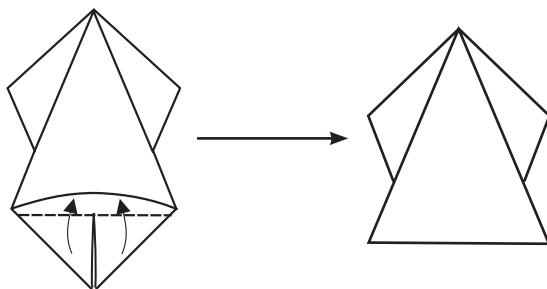
4. Үшбұрыштың бүйірлерін бұгу сзығы бойымен орта-сына қарай бүкте.

6. Екі шетін сзығ бойымен ортаңғы сзығқа қарай бүкте.

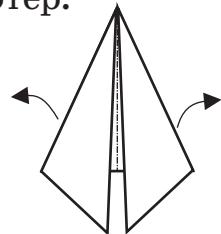

8. Төменгі бұрыштарын фигура-ның ішіне қарай қайырып бүкте.

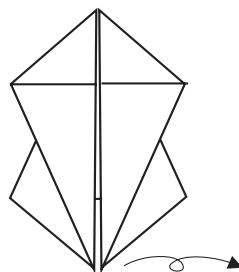

9. Әженің бет-пішінің бейнелеп, киімін безендір.

5. Артқа қайырылып тұрған екі бұрышты көтер.

7. Шыққан пішінді келесі бетіне аудар.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (23–25-бет).

Оригами деген не?

Әженің киіміндегі ою-өрнектер қалай салынған?

Әженің көңіл құйі қандай?

6

Оригами. Менің атам

· қалпақ
· шапан

Оригами тәсілімен жұмыс
істеуді жалғастырасың.

Суретке қара. Суретте кімдер бейнеленген?
Атаның киіміне назар аудар.

Ер адамдарға арналған ұлттық киімдердің өзіндік ерекшелігі бар. Олардың сырт киімінің түймесі оң жақтан түймеленеді. Беліне белдік тағылады. Сырт киім қандай материалдан дайындалғанына қарай шекпен, тон, ішік деп аталады. Бастарына жыл мезгіліне қарай қалпақ, бөрік, тымақ, тақия киеді.

Білгенге маржан!

Қалпақ – киізден тігілген жеңіл басқиім. Қалпақ жұқа етіп басылған ақ киізден тігіледі. Сөндік үшін қалпақтың қайырмасының астыңғы жағы кейде қара барқытпен көмкеріледі. Қалпақтың төбесіне түрлі түсті шашақ тағып, жібек жіптермен кестелейді. Ақ киізден тігілген қалпақ жеңіл, салқын әрі сөнді болады.

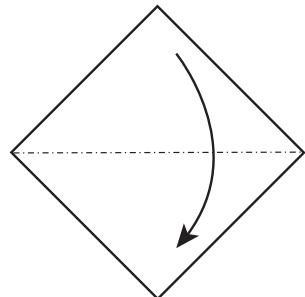
Біз бұгін оригами тәсілімен атаның бейнесін жасаймыз.

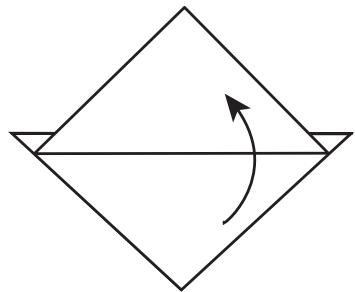
1-кезең. Атаның бет пішіні мен қалпағын жасау.

Жұмыстың орындалу реті

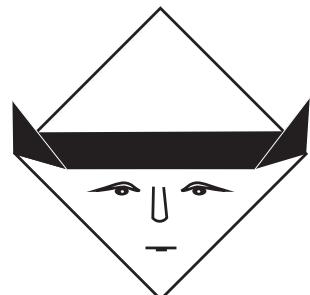
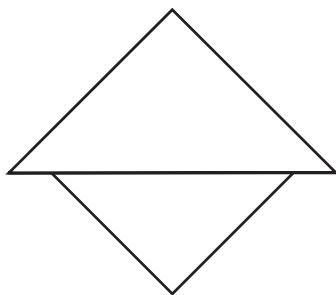
1. Қабырғаларының ұзындығы 6 см шаршы қиып ал. Оны диагональ сыйзық бойымен бүктеп, бұгу сыйзығын түсір.

2. Ортаңғы бұгу сыйзығынан 2 см төмен екінші бұрышты қайырып бүкте. Екі үшбұрыш шықты.

3. Астыңғы кіші үшбұрышқа атаның бет әлпетін сал. Үстіңгі үлкен үшбұрыш қалпағы болады. Қалпақтың бүктелген жиегін қара түспен боя. Жиектің екі ұшын сыртқа қайырып бүкте.

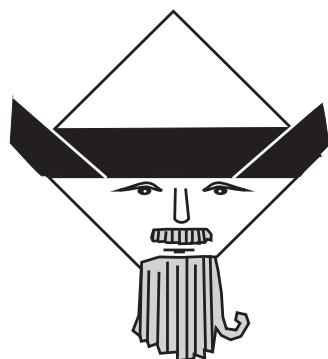

4. Қағаздан оның мұрты мен сақалын дайындаңыз, желімде.

мұрты

сақалы

2-кезең. Атаның денесін жасау.

Жұмыстың орындалу реті

Атаның денесі өженің денесін жасағандағыдай орындалады (25–26-бет). Бірақ төменгі бұрыштарын қалташаға қайырып салмайды. Бұл – атаның шалбарын бейнелейді. Үшбұрыштың ұшын алға қарай қайырып, аяқкиімін жаса. Оны қара түспен боя.

Атаның бейнесін оригами тәсілімен жасап, киімін безендір. № 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (27–30-бет).

Атаның көңіл күйін сипатта.

Ата мен өженің пішінін жасау тәсілінде қандай айырмашылық бар?

Олардың киімін қалай безендіруге болады?

7

Нобай. Менің достарым

- нобай
- қимыл-козгалыс

Сен нобайдың не үшін керек екенін және нобайды қалай жасауға болатынын үйренесің.

Аулада балалармен бірге ойнап жүргенде көрген қызықты оқиғаларды есіңде түсіріп, суретін сал. Бақылағандарыңды сурет арқылы бейнелеуге болады.

Аулада достарыңмен қалай ойнайтының туралы айтып бер.
Саған қандай ойындар ұнайды?
Сен ауладағы ойындардың суретін қалай салар едің?

Сен білесің бе?

Дәрігерлердің пікірі бойынша, көңілді, қимылды ойындарға жиі қатысатын балалар жылдам әрі жақсы дамиды. Аллергия мен маусымдық вирустық ауруларға басқаларға қарағанда аз шалдығады. Мұндай балалар күшті, батыл, епті және тәзімді болып қалыптасады. Олардың өзіне деген сенімі күштірек болады және жаңа жетістіктерге қол жеткізуге тырысады.

Сенің достарыңмен бірге аулада ойнап жүрген суретіңді салайық. Қимыл кезінде аяқ, қол, бас және бүкіл дененің қалпы қалай өзгеретінін анық елестете алмасаң, алдымен нобайын салып ал.

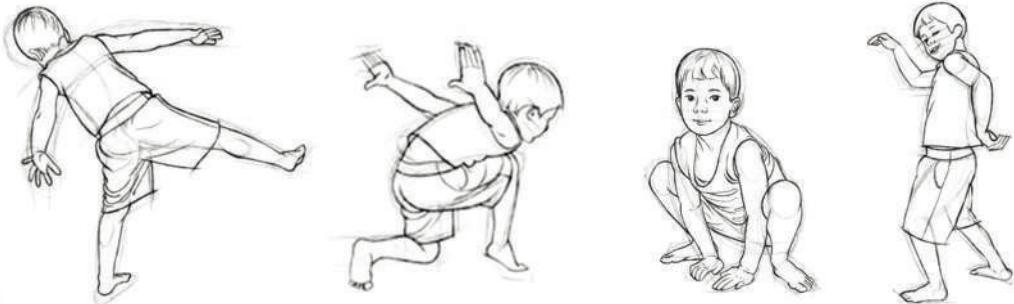

Нобай дегеніміз – затқа қарап, жалпылама түрде салынған сурет. Нобай сзызыпен салынып, үзік сзызыктармен немесе бояуды жағу арқылы толықтырылады.

Қозғалыстағы адамның пішінін салып үйренейік.

Ол үшін нобай тәсілін қолданамыз.

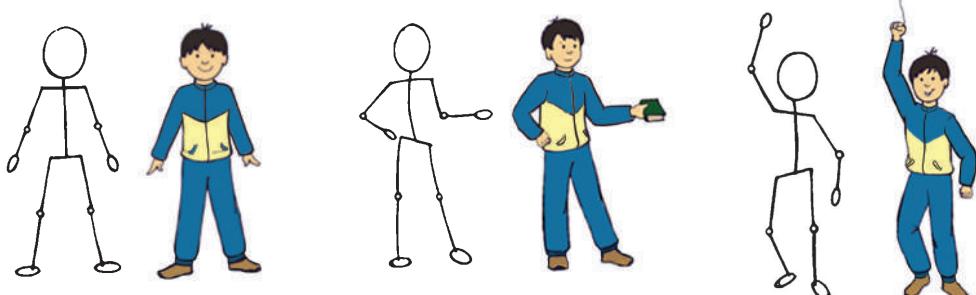

Нобай дегеніміз не?

Сурет салғанда адамның қолының қимылын қалай көрсетуге болады?

Әртүрлі қимыл кезінде қол мен аяқтың қозғалысы қалай өзгертінін сипаттап көр.

Қозғалыстағы балалардың дене пішінін қалай дұрыс салу керектігіне мән бер.

Достарыңың дене қимылын бақылап, осындай бірнеше нобайды салуға тырысып көр. Мысалы, денешынықтыру сабагында (№ 1 жұмыс дәптері, 31–34-бет.)

8

Натюрморт. Отбасылық мереке

• композиция
• натюрморт

Сен натюрмортты қалай дұрыс құруды және оның суретін салуды үйренесің.

Мейрамдарды, өсіреле отбасылық мерекелерді барлығымыз жақсы көреміз. Бұкіл отбасының мерекелік дастарқан басына жиналғаны қандай жақсы!

Отбасында мерекелер қалай атап өтілетіні туралы айтып бер. Үйде қандай мерекелік тағамдар өзірленеді? Сен дастарқан өзірлеуге көмектесесің бе?

Сен білесің бе?

Қонақжайлышық – қазақ халқының ежелден келе жатқан ерекше қасиеті. Жол жүріп келе жатқан жолаушыны кез келген үй қонақ ретінде құрметтеп күтеді. Қазақ халқының қонақжайлышық қасиеті шетелдік саяхатшыларды таңғалдырған.

Картинаға қара. Олардың арасында қандай ұқсастық бар?
Суретшінің натюрморт салу үшін қолданған заттарын ата.
Натюрморт дегеніміз не?

A. Fалымбаева.
Алмамен натюрморт

A. Fалымбаева.
Гүлдер

Натюрморт дегеніміз – ыдыс-аяқ, көгөніс, жеміс, гүл сияқты жансыз заттарды бейнелейтін жанр.

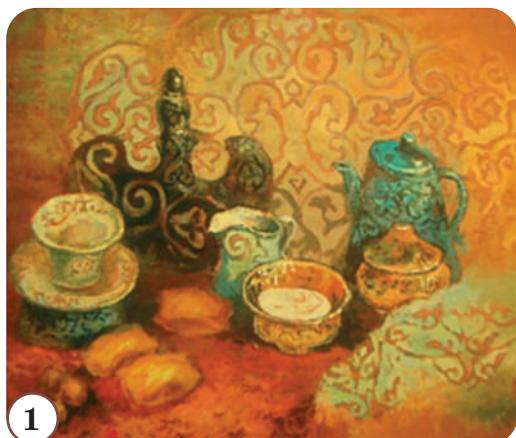

Сен қай заттардан натюрморт құрастыраң едің?

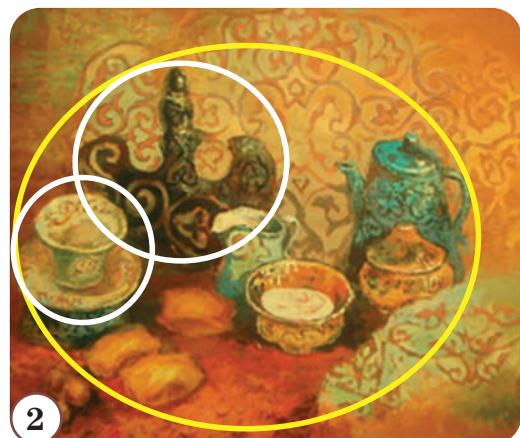

Натюрморт құра білу – нағыз өнер. Мұнда композиция, яғни құрамдас бөлшектері бір-бірімен байланысты туынды құру маңызды.

Суреттерге қара, олардың бірінде натюрморт бейнеленген. Ал екіншісінде заттар шеңберлер мен сопақшалар ішінде көрсетіліп, оның сыйбасы берілген. Барлық заттың композициялық сопақша пішінге үйлесімді орналасқанына назар аудар.

1

2

Натюрморт композициясының тәмендегі қағаз бетіне үш түрлі орналасу нұсқасына қара. Олардың қайсысын дұрыс деп есептейсің? Неліктен?

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (35–38-бет). Композиция ережелерін сақтай отырып, натюрморт сал.

Натюрморт деген не?
Композиция деген не?

Өзінді тексер

1. Бұйымның қандай материалдан жасалғанын айт. Оған атау бер. Қандай техника қолданылды?

2. Адамның дене қозғалысының нобайын дайындау кезінде суретші неге назар аударуы керек?

3. Қай суретті натюрморт деп атауға болады? Неліктен?

a)

ә)

4. Оқушы терминдерге анықтама жазды. Ол тапсырманы дұрыс орындауды ма?

Оригами	Жеңілдетілген сурет.
Натюрморт	Қосымша бөліктері бір-бірімен байланысты құрылған туынды.
Композиция	Бір композицияға біріктірілген жансыз заттарды бейнелейтін жанр.
Нобай	Бүктелген қағаздан түрлі бұйым жасайтын қолөнер түрі.

Сен:

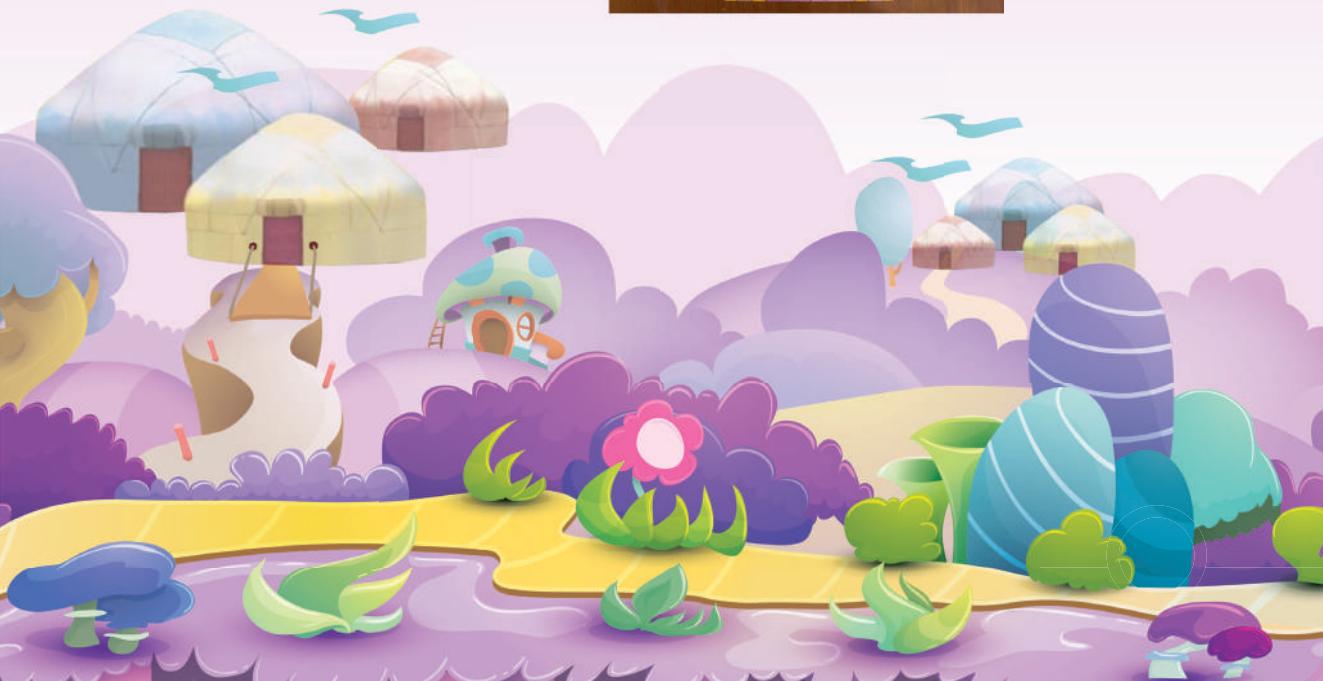
- ◆ мектеп туралы сюжетті композиция құруды;
- ◆ өртүрлі материал пайдаланып, қағаздан бүйімдар құрастыруды;
- ◆ өз жұмысында көрмеге дайындауды үйренесің.

Менің мектебім

Сен:

- ◆ сюжетті композиция құрастыру ережесін;
- ◆ құрастырудың не екенін;
- ◆ суретті паспартуға қалай орналастыру керек екенін білесің.
- ◆ өзіңді дизайндердің орнына қойып көресің.

Сюжетті композиция. Үзілісте

- алтыбақан
- сюжет

Сен сюжетті композицияның не екенін, оны қалай салу керектігін білесің.

Суретшілер білімді өрі байқампаз болады. Олар өртүрлі оқиғалар мен өңгімелерді бүге-шігесіне дейін есінде сақтайды. Осының барлығын олар күндердің күнінде сурет арқылы бейнелейді.

Үзіліс кезінде қандай қызықты оқиғаға куә болдындар?
Өңгімелे.

«Үзілісте» тақырыбына сюжетті сурет салуға бақылаулар, сұлбалар мен фотосуреттер көмектеседі.

Сюжетті картина дегеніміз не?

Сюжетті сурет немесе картина дегеніміз – қандай да бір оқиғаны бейнелеу құралдары арқылы баяндау.

Суретші мына картинада қандай оқиғаны бейнелеген?
Ол неше баланың суретін салды?
Олар не істеп жүр?

Д. Қасымов. Алтыбақан

Сен білесің бе?

Алтыбақан – қазақтың ежелгі ұлттық ойыны. Алтыбақан Наурыз мерекесінде арнайы құрылады. Жастар кезекпен алтыбақан теуіп, ән шырқайды.

Сюжетті композиция дегеніміз – барлық құрамдас бөліктері бір-бірімен байланысты және бүтінге бағынатын, ал бүтін бөліктердің әрқайсысымен байланыса құрылған шығарма.

Сюжетті композицияда өте көп кейіпкер немесе көп іс-қымыл болмауы тиіс.

Төмендегі суреттің сюжетті композициясы неден тұрады?

№1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (43–46-бет).
Достарыңмен бірге үзілісті қалай өткізетінің туралы
сурет сал.

Сюжетті сурет деген не?

10

Құрастыру. Менің мектебім

- **модель**
(үлгі)
- **құрастыру**

Өз мектебің туралы көбірек білесің және оны қағаздан құрастыруды үйренесің.

Сен уақытыңың басым бөлігін мектепте өткізесің. Мектеп сыртқы көрінісіне қарай үлкен, кіші, ал орналасқан жеріне қарай ауылдық немесе қалалық болады.

Сен оқитын мектеп қандай? Ол туралы айт. Оны жан-жақты сипаттауга тырыс. Мектебінді мұқият зертте, өйткені қызықты бір нәрсені байқамай қалуың мүмкін. Сенің мектебіңің басқа қала немесе ауыл мектебінен қандай айырмашылығы бар?

Өз мектебіңде нені өзгертер едің?

Суреттегі заманауи мектеп модельдері саған ұнай ма?

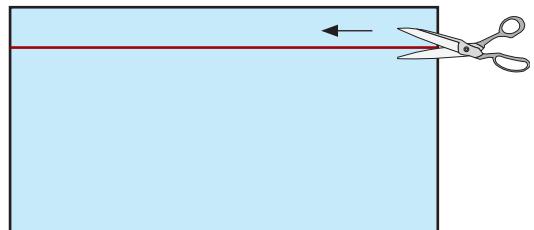

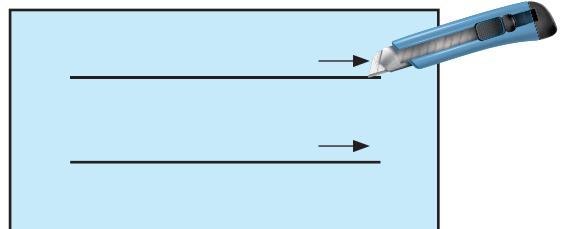
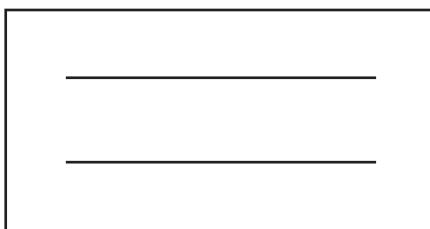
Құрастыру үшін алдымен қағазға немесе қатырғықағазға белгі қойғанда пайдаланатын шартты белгілерді білу керек.

Жұмысшы сзықтар дегеніміз – қағазға және қатырғықағазға белгі қою үшін пайдаланатын шартты белгілер. Оның көмегімен қағазға белгілер, сзықтар және фигураның шеткі сзықтары түсіріледі.

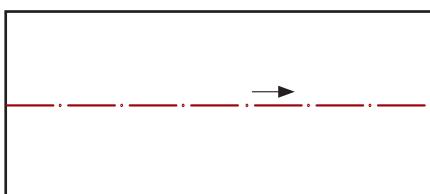
1. Тұзу сзық бойымен қилю

2. Қағаздың ортасын тілу сзығы

3. Бұгу сзығы

4. Желім жағу сзығы

Желімді қағаздың
сыртынан жағу

Желімді қағаздың ішкі
жағынан жағу

Құрастыру – бір нәрсенің құрылымын немесе моделін жасау.

Модель (үлгі) дегеніміз – бір нәрсенің кішірейтілген көшірмесі.

Фимараттың жартылай көлемді моделін қалай жасауға болатынына қара.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (47–50-бет).

Озіңдің қиялдыңдағы мектебіңің жартылай көлемді моделін ойлап тауып, жаса.

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендеге қауіпсіздік ережесін сақта.

Модель дегеніміз не?

Құрастыру дегеніміз не?

11

Әртүрлі заттардан бұйым жасау. Қаламсалғыш

- дизайн
- заттық
- ортма

Әртүрлі материалдарды қолдана отырып,
қағаздан бұйым жасауды үйренесің.

Әдемі картиналар мен композицияларды әртүрлі материалдардан жасауға болатынын білесің. Таспа, түйме, табиги материалдар сенің қиялыңды, шығармашылығыңды дамытуға көмектеседі.

Фотосуреттерге қара. Қаламсалғыш жасауға қандай материалдар пайдаланылған?

Әртүрлі қажетсіз материалдардан тағы не жасауға болады?

Әртүрлі заттарды лақтырып тастамай, олардан өзімізге пайдалы нәрсе жасап алуға дағдыланған жөн. Осылайша қоршаған ортаны таза ұстауға үлесінді қосасың.

Бұйым жасау үшін қандай әртүрлі материалдарды пайдалануға болады?

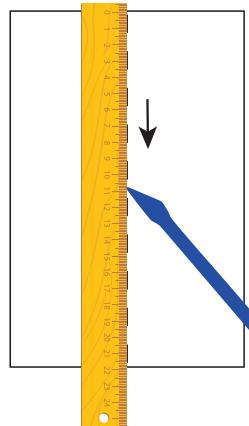
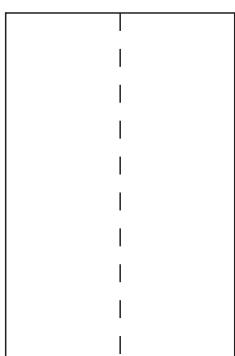
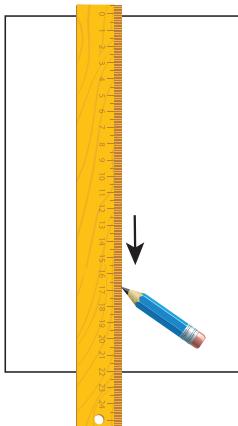
Сен білесің бе?

Экологияғылымы адамдардың, жануарлар мен өсімдіктердің бір-бірімен арақатынасын зерттейді. Олардың өздері тіршілік етіп отырған ортасымен байланысын да қарастырады.

Эколог ғалымдардың алдында тұрған міндет – тіршілік ортасының тазалығын сақтау.

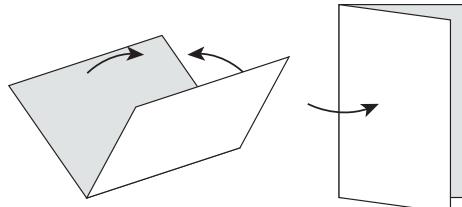
Қағазды және қатырғықағазды бүктеу әдісі

Бүктеу – қағазбен жұмыстың қарапайым тәсілі.

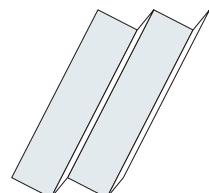
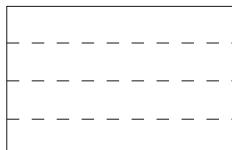
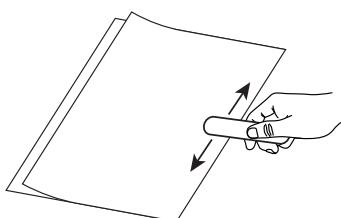

1. Қатырғықағазды бүктеу үшін алдын ала белгі салынады.

2. Тығыз қағазды түзу бүктеу үшін белгіленген бұту сызығының үстіне кескішпен сызат түсіріледі.

3. Егер бұту сызығы қағаздың дәл ортасында болу керек болса, оны қағаз шеттерінің бұрыштары бір-біріне сәйкес келетіндей бүктеу керек.

4. Анық, түзу бүктеу сызығын алу үшін оны арнайы құралмен тегістеу керек.

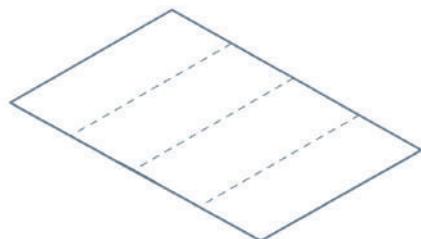
5. Егер қағазды қатпарлап бүктеу керек болса, алдын ала бүктеу сызығы белгіленіп алынады.

Дизайн дегеніміз – мәшине, құралдар, тұрмыстық заттар, киім және басқа да заттарды көркем жобалау. Осы заттарды жасауға дизайнер қатысады.

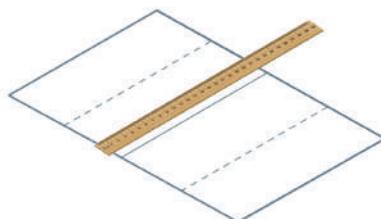

Өзіңе қажетті қаламсалғышты өз қолыңмен жасап ал.

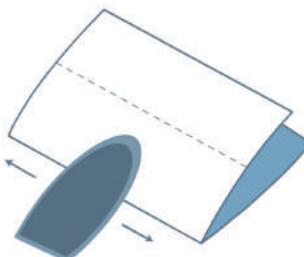
Жұмыстың орындалу реті

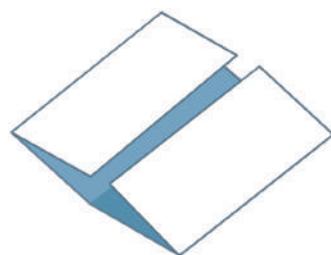
1. Қатырғықағазды тендей төрт бөлікке бөліп, белгі сал.

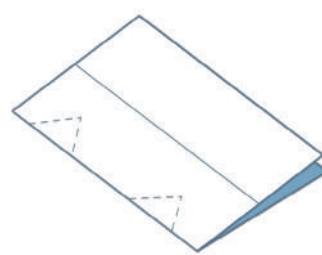
2. Бұктеу сызықтарын сызып дайында.

3. Сызғыштың көмегімен ортаңғы сызыққа із түсір.

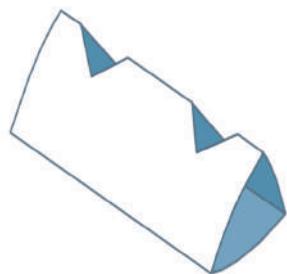

4. Бұктеу сызығының үстінен тегістегішпен жүргіз.

5. Басқа да сызықтар бойымен бұкте.

6. Екі үшбұрышты белгілеп, оны қиып ал.

7. Үлгі бойынша құрастыр. Төменгі бөлігін желімде.

8. Қаламсалғыштың сыртын безендір.

9. Йогурттан босаған құтыларды дайында.

10. Йогурт ыдысының түбіне желім жағып, қиып алынған тесіктің ішкі тұсына бекіт.

11. Дайын қаламсалғышқа кез келген құралынды салуға болады.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (51–52-бет).

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

Қағазды қалай дұрыс бұктеу керек?
Дизайн деген не?

Паспарту.
Мектеп көрмесі

• көрме
• экспонат

Сен көрменің не үшін керек екенін білесің.
Өз жұмысында көрмеге дайындайсың.

Суретшіге картиналы салу кезінде өз ойын, сезімін көрсетіп, басқа адамдармен бөлісу маңызды. Олар өз туындысын көрмеге қойып, көрермендермен кездеседі, пікір алысады.

Көрме не үшін қажет?

Сен көрмеде болдың ба?
Көрмеде қызықты не көрдің?
Есінде ерекше не қалды?

Көрме – көпшіліктің көруі үшін қойылған өнер туындыларының жинағы. Галереялар мен өнер музейлерінде көмелер жиі ұйымдастырылады.

*Ә. Қастеев атындағы Өнер музейіндегі
экспозициялар. Алматы қаласы*

Көрмеге кескіндеме, графика, мүсін, сөндік өнер туындылары, сондай-ақ фотосуреттер қойылады.

Көрмеге қойылатын өнер туындылары **экспонат** деп аталады.

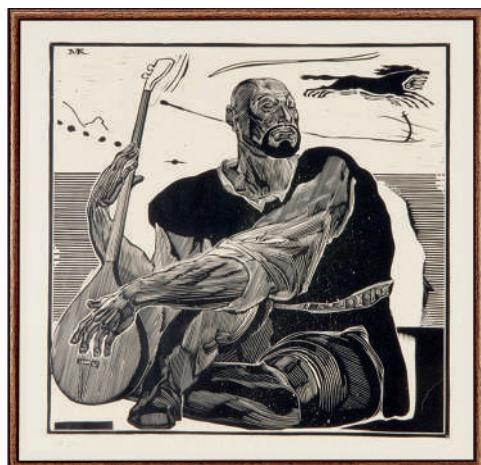

Көрме экспонаты дегеніміз не?

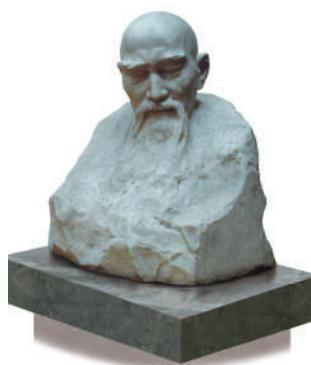
Заттардың қайсысы экспонат, ал қайсысы экспонат емес?

A. Фалымбаева. Дастанқан

M. Кисамидинов. Махамбет

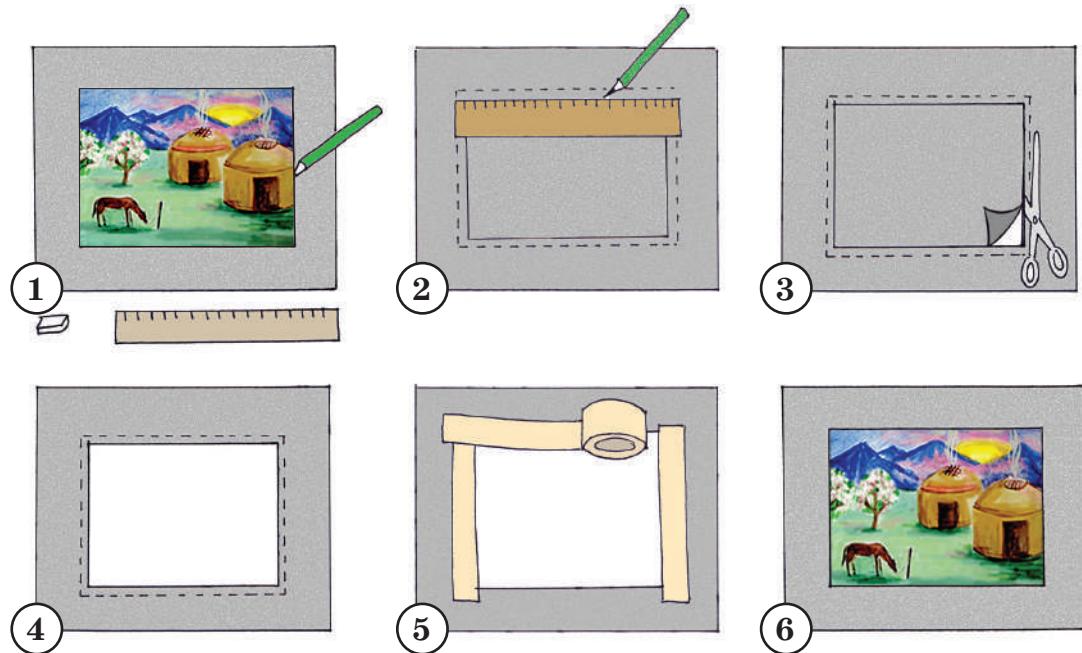

Экспонаттарды көрмеге жинақтағанда оларды безендіру қажет. Кескіндеме туындылары жақтауларға салынады, ал мүсіндер үшін арнайы тұғырлар жасалады. Графикалық жұмыстар қатырғықағаздан жасалған бетке (**паспартуға**) орналастырылады.

Паспартудағы өз суретінді қалай дұрыс безендіру керек екеніне қара.

1. Тығыз қағаз немесе қатырғықағаз ал. Өзің салған суретті ортасына орналастырып, шетін қарындашпен сыйып шық. Суретінді шетке алыш қой.
2. Сызғыштың көмегімен тіктөртбұрыш сыз.
3. Қиып ал. Ортасында ойығы бар тіктөртбұрыш шықты.

4. Жұмысынды паспартудың ойығына қой.
5. Жұмысынды артқы жағынан паспартуға бекіт.
6. Жұмыс дайын.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (53–54-бет).

Өзіңнің суретінді паспартуға орналастыр. Достарыңмен бірге ортақ көрме экспозициясын құрастыр.

Қайшымен жұмыс кезінде қауіпсіздік ережесін сақта.

Көрме деген не?
Экспонат деген не?

Өзінді тексер

1. Төмендегі суреттің қайсысы сюжетті композицияға жатады?

а)

ә)

2. Бір нәрсенің кішірейтіліп көрсетілген көшірмесі қалай аталады?

а) нобай

ә) модель

3. Қоршаған ортаның тазалығын сақтау мәселе сімен қандай ғалымдар айналысады?

а) дәрігер

ә) эколог

4. Тиісті ақпаратты нақтылау үшін тәжірибе жасайтын адамды ата.

а) зерттеуші

ә) жүргізуші

5. Музейдегі өнер туындыларын көпшілікке таныстыратын орын қалай аталады?

а) көрме

ә) сахна

6. Көрмеге қойылатын өнер туындылары қалай аталады?

а) экспонат

ә) сурет

Сен:

- ◆ пейзаж салуды;
- ◆ тұзбен бейнелеуді;
- ◆ сәулеттік жоба жасауды үйренесің.

Менің туған өлкем

Сен:

- ◆ реңк беру тәсілін қолданып, пейзажды қалай бейнелеуге болатынын;
- ◆ сөulet дегеннің не екенін;
- ◆ сөuletшінің кім екенін;
- ◆ аралас техника дегеннің не екенін білесің.

Тұған өлкеңің сұлулығын әңгімеледі,
реңк беру тәсілімен сурет салуды үйренесің.

Віздің еліміздің табиғаты өте өсем өрі алуан түрлі. Қазақстанда шыңдары биік ақ басты тау, ұшықыры жоқ дала, сарқырап аққан өзен, шалқар көл, манғаз Каспий теңізі бар. Жер қойнауы қазба байлыққа толы.

Өзің тұратын өлкенің табиғатын сипатта.

Серуен кезінде тұған өлкеңің қандай көз тартарлық көрікті жерлерін көрдің?

Пейзаж (табиғат көрінісі) деген не? Есіңе түсір.

Сен білесің бе?

Еліміздің табиғаты алуан түрлі. Онда шөл, дала, орман, өзен-көлдер мен асқар таулар бірегей үйлесім тапқан.

Тұған өлкे табиғаты көптеген қазақстандық суретшіге шабыт береді. Өз туындыларында олар тұған өлкеге деген шексіз махаббатын, табиғаттың қайталанбас сұлулығын бейнелейді.

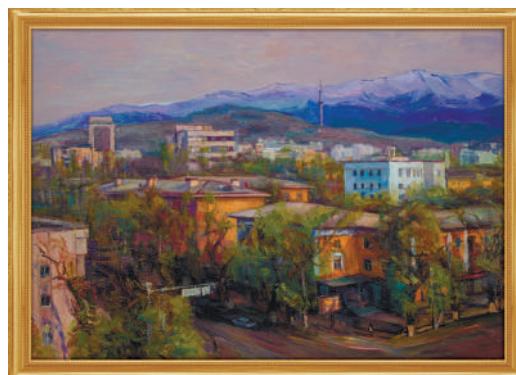
Қазақстан суретшілерінің картиналарына қара. Өзіңнің пейзажында нені бейнелер едің?

С. Жаңбырашиев. Қарасу

Ә. Қастеев. Гүлденген алмағаштар

Ә. Дәгітбаев. Қала көрінісі

Тұған өлкे көрінісін салып көрейік. Жұмысымыздың реңк беру тәсілін қолданамыз.

Реңк дегеніміз – қағаздың бетін жалпақ қылқаламмен бояу. Оны бір тұспен немесе бірнеше тұспен орындауға болады.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (57–60-бет).
Реңк беру тәсілімен тұған өлкеңнің табиғатын бейнеле.

Пейзаж дегеніміз не?
Реңк дегеніміз не?

14

Қағаз бедері техникасы. Бұлақ

- фактура
- бедер

Қағаз бедері техникасын қолдана отырып, бұлақтың суретін қалай салуға болатынын білесің.

Істық күнде бұлақтың басында болған қандай тамаша! Ағып жатқан мөлдір судың түбіндегі түрлі түсті тастар көрінеді. Бұлақтың сылдырлаған үнін сағаттап отырып тыңдауға болады.

Қандай өзендер мен бұлақтарды көрдің? Өз әсерінді сипатта. Сендер бұлақтың суреті бар пейзажды қалай салар едіндер?

B. Ведеников. Улкен Алматы өзені жаңындағы бұлақ

Шығармашылық жұмыс үшін дәстүрлі құралдар – акварельді не гуашты пайдалануға болады. Бірақ су ағысын, бұлақ жағасындағы тастарды, көрі ағаш қабығының қыртыстарын, яғни заттың фактурасын қалай көрсетуге болады?

Фактура – қандай да бір заттың бетіне жанасу немесе көру арқылы анықталатын ерекшелік.

Фотосуреттерден қандай фактураларды көріп тұрсың?

Ағаш қабығы

Құм

Саз

Малтатас

Табиғи фактураларды қалай жасауға болады?

Сендер ол үшін қандай материалдарды пайдаланасыңдар?

Фактураның әрқашан көлемі – бедері болады.

Бедер (рельеф) – жартылай көлемді бейне. Мұсіншілер бедерді жиі қолданады. Кескіндемешілер де өз жұмыстарына бедер әлементтерін қосады.

Сен білесің бе?

Қазіргі заман суретшілерінің шығармашылығында бедер әлементтері жиі кездеседі. Ол үшін олар арнайы бедерлік пасталарды ғана емес, қатырғықағаз, қағаз, құм және тіпті тастарды да пайдаланады.

Бедер техникасын қолдана отырып, қағаз майлыштардың көмегімен пейзажды қалай салуға болатынына қара.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (61–64-бет).

Қағаз бедері техникасын қолдана отырып, бұлақтың суретін сал.

Фактура деген не?
Бедер деген не?

15

**Аралас техника.
Қар және аяз**

- табиғат
құбылыстары
• аралас техника

Сен аралас техниканың не екенін және түзбен қалай сурет салуға болатынын білесің.

Қыс – ғажайып жыл мезгілі. Бұл кезде табиғат айрықша күйге енеді. Жердің бетін ақ ұлпа қар көмкереді. Үйлердің төрекесіне аяз өрнек салады. Осы сұлулықты бейнелеп көрейік.

Есінде сақта! Қатты аяз кезінде көшеде ұзақ уақыт жүргүре болмайды.

Сендер қандай қысқы табиғат құбылыстарын білесіңдер? Аяз өрнектері дегеніміз не? Оны қалай бейнелеуге болады?

Аралас техника тәсілімен орындалатын жұмыстарда акварель, ақ гуашь, тұз бен ПВА желімі пайдаланылады.

Акварель

Гуашь

Желім

Тұз

Аралас техника – әртүрлі көркемдік материалдардың көмегімен орындалатын сурет. Мысалы: акварель, түрлі түсті қарындаштар, гуашь және құрғақ пастель пайдаланылады.

Өзің салатын сурет үшін қандай түстерді таңдайсың?
Аралас техника тәсілін қалай қолданасың?
Қысқы табиғат көріністерін бейнелеу үшін тағы қандай тәсілдерді қолданар едің?

Сен білесің бе?

Неліктен мұз кристалдары шыны бетіне ғажайып өрнектер салады? Оған әйнек бетіндегі сзызықтар мен бұдырлардың көмегі тиеді. Олардың бетінде алдымен мұз түйіршіктері пайда болады. Өрнек салуға тозаң бөлшектері мен ауа ағыны да қатысады.

Тұзды пайдаланып, аралас техника тәсілімен қалай сурет салуға болады?

Жұмыстың орындалу реті

1. Көк түсті акварельмен реңк беріп, әйнек сұлбасын жасаймыз.
2. Оны сәл кептіреміз.
3. Қылқаламды ПВА желіміне малып, реңк берілген қағаз бетіне өрнек саламыз.
4. Суреттің үстіне тұз себеміз. (Ұсақ тұзды пайдаланған жөн).

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (65–68-бет). Қысқы табиғат көрінісін немесе терезедегі қырау өрнектерін сал.

Желіммен жұмыс істеген кезде қауіпсіздік ережесін сақта.

Аралас техника дегеніміз не?

16

Фимаратты жобалау. Қала (ауыл)

- сәулетші
- сәулеттік үлгі

Сен сызғышты пайдаланып, үйді жобалау
әдісін менгересің. Сызғышпен белгілеуді
және өлшеуді үйренесің.

Суретте не бейнеленген?

Фимараттар қандай геометриялық фигуralардан құрастырылған?
Олардың ерекшелігі неде?

Сәулетші (архитектор) – ең көне мамандықтардың бірі. Сәулетші ғимараттың сыртынан да, ішінен де қалай көрінетінін елестету үшін ғимараттардың сыйбасын жасайды және сызды.

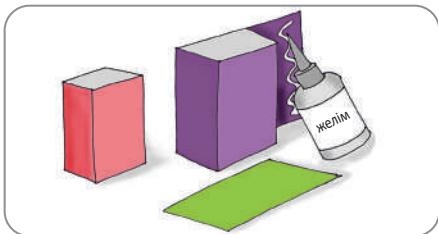
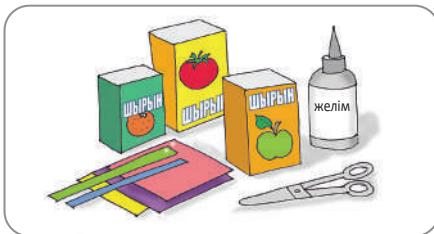

Сәулеттік үлгі (макет) дегеніміз – жобаланатын құрылыштың сәулетші жасайтын көлемдік-кеңістіктік бейнесі.

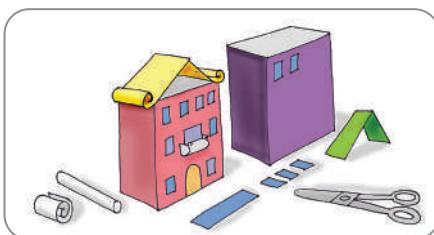

Сәулеттік үлгі

Шырынның босаған қораптарынан қаланың үлгісін қалай жасауға болатынына қара.

1. Бос қораптар мен түрлі түсті қағаз дайында.

3. Қораптан жасалған үйлердің шатырын, терезелерін және есігін жапсыр.

2. Қораптардың сыртын түрлі түсті қағазбен желімдеп, жапсыр.

4. Дайындаған үйлерді ұлкен қатырғықағазға желіммен бекітіп орналастыр. Айналасын адам пішіндерімен, мәшине және ағаштармен толықтыр.

Қораптардан жасалған қаланың үлгісі осындай болады.

№ 1 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (69–70-бет).

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

Сөuletші деген кім? Ол немен айналысады?
Қандай геометриялық фигуralарды білесін?

Өзінді тексер

1. Ә. Қастеев қай еңбегінде өз өлкесінің табиғат көрінісін суреттеген?

а) Гүлденген алмағаштар

ә) Амангелді Иманов

2. Бір түсті немесе бірнеше түсті қолдану арқылы қағаздың бетін тұтас бояу қалай аталады?

а) түс

ә) реңк

3. Мұсіншілер өзінің жұмысында жиі қолданатын жартылай көлемді бейнелеу қалай аталады?

а) фактура

ә) бедер

4. Бейнелеу өнерінің әртүрлі көркемдік материалдардың көмегімен орындалатын тәсілін ата.

а) аралас техника

ә) бейнелеу өнері

5. Фимаралты жобалайтын және құрылыш барысына басшылық ететін маманды қалай атайды?

а) құрылышшы

ә) архитектор

6. Бұғы сызығының шартты белгісін анықта.

а) _____

ә) _____

Сен:

- ◆ құрғақ пастельмен сурет салуды;
- ◆ нүктелермен сурет салуды;
- ◆ қозғалыстағы нысандарды бейнелеуді;
- ◆ мұсінді қаңқада сомдауды;
- ◆ қозғалмалы пішін жасауды үйренесің.

Дені саудың жаны сау

Сен:

- ◆ пуантилизмнің не екенін;
- ◆ мүсіннің не екенін;
- ◆ құрғақ пастельмен сурет салу тәсілін;
- ◆ мүсінді қаңқада қалай сомдайтынын білесің.

17

Құрғақ пастельмен сурет салу.
Сырғанақта

• пастель

Сен аралас техниканың не екенін, құрғақ пастельмен қалай сурет салуға болатынын білесің.

Қыс айы – жылдың тамаша мезгілі. Қыс мезгілінде достарымызben бірге таза ауада ойнайды, уақытымызды көңілді өткіземіз. Қар лақтырып, шанамен сырғанап, шаңғы, коньки тебеміз. Балалардың көбі қысқы спорт ойындарымен айналысады.

Сендер қандай қысқы спорт түрлерін білесіңдер?
Қандай қысқы спорт түрлерімен айналысасыңдар?
Спорттың бүл түрі несімен қызықтырады?
Қыста спортын айналысқан неліктен маңызды деп ойлайсыңдар?

Сен білесің бе?

Медеу – биік тауда орналасқан дүниежүзіндегі ең ірі спорт кешені. Оның жасанды мұзайдыны үлкен аумақты алып жатыр. Биік таудың мұздай таза суынан жасалған мұзайдын конъкимен жүгіруде жоғарғы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді. «Медеу» мұзайдынында 120-дан астам әлемдік рекорд орнады.

Мұзайдында сырғанап жүрген балалардың суретін салып көрейік. Гуашьпен реңк берілген қағазға құрғақ пастельмен сурет саламыз.

«Медеу» мұзайдыны. Алматы қаласы

Пастель – графикада қолданылатын көркемдік материал. Ол жеңіл, борпылдақ із қалдырады.

Есінде сақта! Егер құлағыңың, мұрныңың және бетіңің үси бастағанын сезсең, оларды жылдыту үшін алақаныңмен ысқыла.

Ойластырған суретің бойынша қалай дұрыс жұмыс істеуге болатынына қара.

1

2

3

4

Есінде сақта! Сырғанақтан оралған соң, дымқыл киімінді шешіп, оны кептір. Қолыңды жууды ұмытпа!

Бұл суреттің нобайын алдын ала сзызып алмай орындауға бола ма?

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (3–6-бет).

Пастель деген не?

18

Пуантилизм. Доптар

• *пуантилизм*

Сен пуантилизмнің не екенін және нүктелермен қалай сурет салуға болатынын білесің.

Доп – балалардың ең сүйікті ойыншықтарының бірі. Доппен ойналатын ойынның түрлері көп. Доп ептілікті, бақылағыштықты, қозғалыс үйлесімділігін дамытады.

Доппен ойналатын спорт түрлерін ата.

Өзің қандай спорт түрімен айналысадың?
Доп не үшін керек?

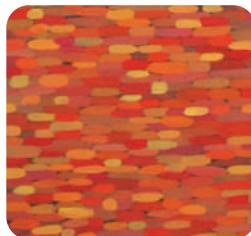
Пуантилизм – кескіндемедегі қызықты, ерекше бағыттың бірі. Пуантилизм үзік жағындылар, нүкте немесе тіктөртбұрыш пішінінде салынады.

Адамның көзі қатар орналасқан әртүрлі түстегі нүктелерді еріксіз араластырып, оларды бір түс ретінде қабылдайды. Мысалы, жақын орналасқан көк және сары нүктелер белгілі бір қашықтықтан жасыл дақ болып көрінеді.

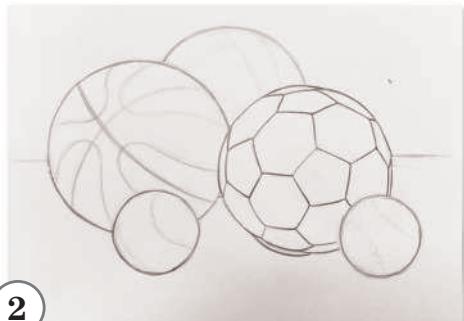
Сынама-ұлгілерге қара, оларда қандай түстердің пайдаланылғанын анықта.

Әртүрлі допты салу үшін фломастерді пайдаланамыз. Бұл жұмысты қалай дұрыс орындау керектігіне қара.

1

2

3

Мұнда нұктелермен сурет салудың қандай ерекшеліктері қолданылған?

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (7–9-бет).
Пуантилизм тәсілін қолданып, доптың суретін сал.

Пуантилизм деген не?

19

Қозғалыстағы денені бейнелеу. Ат ойындары

- *аударыспақ*
- *жамбы ату*
- *теңге ілу*

Қазақтың ұлттық ат ойындарымен танысасың.

Аттың қозғалысын қалай бейнелеуге болатынын білесің.

Қазақ халқы ат ойындарын ерекше жақсы көреді. Жылқы – қазақтың тіршілігі мен мәдени түрмисының маңызды бір бөлігі. Қазақ халқы оны «есті жануар» деп бағалап, өте құрметтеген. Ал ат ойындарының әртүрлілігі бойынша қазактарға тең келетін ешкім жоқ.

Сендер қандай ұлттық ат ойындарын білесіңдер?

Ол ат ойындары туралы өңгімелеп беріңдер.

Қазақтың ұлттық ат ойындары

Аударыспақ – салт аттылардың бірін-бірі ер үстінен аударып алу сайысы. Бұл – қайрат-күші мол, батыл да төзімді, шапшаң қимылдайтын, нағыз ер жігіт қатысатын ойын.

Жамбы ату – қазақ халқында кең тараған мергендік сынақтың бір түрі. Атпен шауып келе жатып, құрулыш бақан үстіндегі нысананы атып түсіру керек.

Сен білесің бе?

Тенге ілу – халық арасына ертеден кең тараған ойындардың бірі. Ойынның ережесі бойынша атпен шауып келе жатқан адам шүберекке түйілген тенгені жерден іліп әкетуі тиіс. Бұл ойын Александр Македонскийді өте таңғалдырыпты. Тарихшылардың айтуы бойынша, ұлы қолбасшы: «Сарбаз жауынгерді дайындау деп осыны айт», – деген екен.

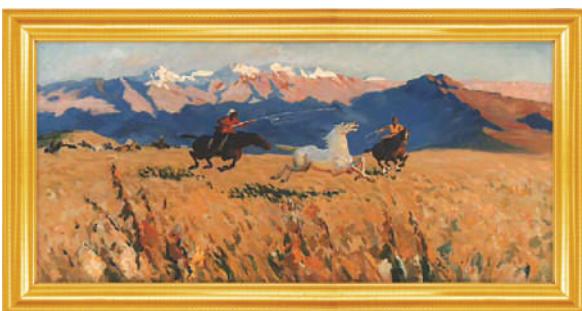

Саған қандай үлттық ат ойындары ұнайды?
Ат ойындарының қай түрін бейнелер едің?

Еліміздің суретшілері салған картиналардың көшірмелеріне қара.

Суретшілер аттың және оның үстіндегі адамның қозғалысын сурет арқылы қалай бейнелеген?
Бұл үшін олар қандай тәсілді қолданғанын түсіндір.

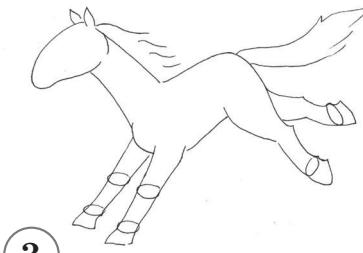
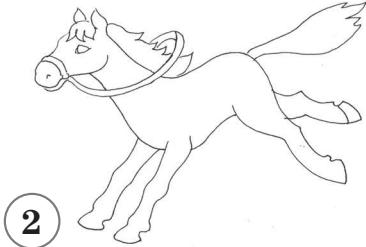
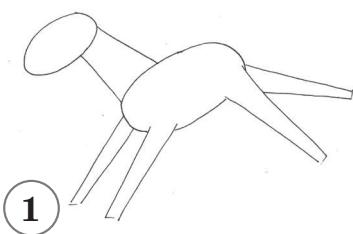

M. Кенбаев. Асауға құрық салу

M. Коробков. Даладағы табын

Аттың қозғалысын қалай бейнелеуге болатынына қара.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (11–14-бет).
Ат ойындарының суретін сал.

Сен қазақтың қандай үлттық ат ойындарын білесін?

20

Мұсін жасау. Футболшы

- мұсін
- жұмыр мұсін

Сен мұсіннің не екенін және қаңқа бойынша мұсінді қалай жасауға болатынын білесің.

Футбол – біздің елімізде кең тараған спорт түрі. Оны кәсіби спортшылар да, доп құғанды ұнататын өуесқойлар да ойнайды.

Қазақстан футболы туралы не білесің?
Сен қандай футбол командаларын білесің?
Футбол ойнай аласың ба?

Сен білесің бе?

Біздің елімізде футбол ойыны 1913 жылы Семей қаласында алғашқы болып құрылған «Жарыс» командасынан бастау алады. Осы команданың құрамында ұлы жазушы, ғұламағалым Мұхтар Әуезов жартылай қорғаушы болып ойнаған.

Фотосуреттерге қара. Достарыңмен осы сәттерді қалай бейнелеуге болатынын талқыла.

Футбол ойыншыларын қалай бейнелер едің?

Футболшының мүсінін сомдал көрейік.

Мүсін дегеніміз не?

Мүсіншілер өз жұмысында қандай материалдарды пайдаланады?

Мүсін дегеніміз – ермексаз, сазбалшық, тас, ағаш пен металл сияқты материалдардан жасалған көлемді бейне.

Жұмыр мүсін – барлық жағынан көруге болатын мүсіндік бейне.

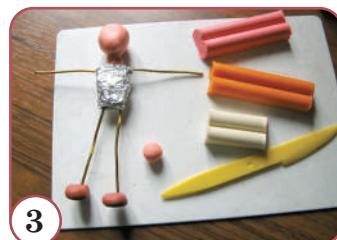
Қаңқаны пайдаланып, мүсінді қалай жасауға болатынына қара.

1

2

3

4

5

6

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (15–16-бет).

Сыммен және сым кескішпен жұмыс істегендеге үқыпты бол. Бұл жұмыстарды ересектердің көмегімен орында.

Мүсін дегеніміз не?

Жұмыр мүсін дегеніміз не?

21

Қозғалмалы пішін жасау. Спортшы

- Олимпиада
- қозғалмалы
- пішін
- спортшы

Қозғалмалы пішіндердің не екенін және оның қалай жасалатынын білесің.

Барлық қазақстандық Олимпиада ойындары мен әлем чемпионаты жеңімпаздарын мақтан тұтады.

Қазақстандағы спорт туралы не білесіндер?

Қазақстан спортшылары қандай спорт түрлерінен медаль алды?

Токио Олимпиадасының қола медаль жүлдегерлері

Е. Сметов
(дзюдо)

С. Бибосынов
(бокс)

З. Чиншанло
(ауыр атлетика)

Д. Асаділов
(карате)

С. Берульцева
(карате)

Н. Санаев
(еркін күрес)

Қ. Қонқабаев
(бокс)

И. Соң
(ауыр атлетика)

Сен білесің бе?

XXXII Жазғы Олимпиада 2021 жылы 23 шілде мен 9 тамыз аралығында Жапонияда өтті. Қазақстан Республикасының атынан 97 спортшы қатысып, спорттың 28 түрінен бақ сынады. Спортшылар барлығы сегіз қола медаль алды.

Ежелгі Грекия жерінде алғашқы Олимпиада ойындарын өткізген кезден-ақ атлеттердің мұсінін сомдау дәстүрі пайда болған. Қазіргі заманның суретшілері де спортшыларды бейнелегенді ұнатады.

Мирон. Дискобол

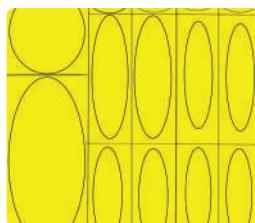
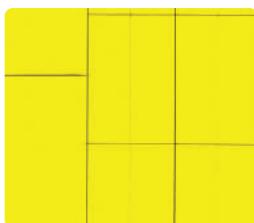

А. Деинека. Эстафета

Спортшының қимылын суретте дәл осылай айқын, мәнерлеп көрсетуге бола ма? Спортшының қозғалысын қалай есте сақтауға болады? Қандай қосымша құралдар спортшының қимылын шынайы көрсетуге көмектеседі?

Адам денесінің қозғалысын көрсету үшін, дene мүшелерінің жеке бөліктөрін дайындалап аламыз. Оларды біріктіріп, қозғалтып көреміз. Оны қозғалмалы пішін деп атайды. Мұндай пішінді өзің жасап алуыңа да болады.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (17–18-бет).

Қозғалмалы пішін жаса. Оны қозғалыстағы адамды бейнелеу кезінде пайдалан.

Қайшымен жұмыс істегендеге қауіпсіздік ережесін сақта.

Қозғалмалы пішін деген не?

Өзінді тексер

1. Нұктемен сурет салу тәсілі қалай аталады?

- а) пuanтилизм ә) натюрморт

2. Қазақтың үлттық ат ойындарын анықта.

- а) бәйге, теңге ілу ә) шекемтас, алтыбақан

3. Ермексаз, сазбалшық, тас, ағаш және металл сияқты материалдан жасалатын көлемді бейне қалай аталады?

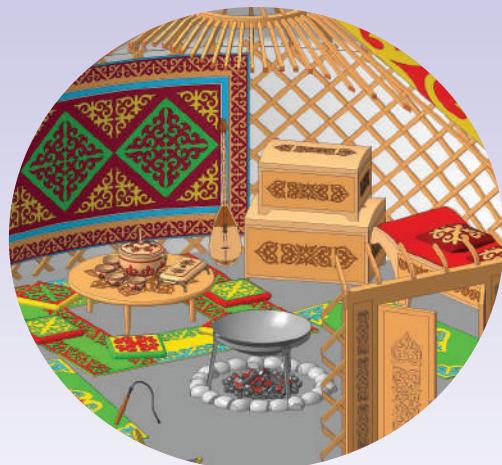
- а) мүсін ә) сурет

4. Оқушы терминдерге анықтама жазды. Ол тапсырманы дұрыс орындауды ма? Тексер.

Жұмыр мүсін	графикада қолданылатын көркем материал.
Пастель	орнын ауыстырып қоюға болатын жеке бөліктерден тұратын пішін.
Козғалмалы пішін	барлық жағынан көруге болатын мүсіндік бейне.

Сен:

- ◆ ермексаздан мұсіндеуді;
- ◆ желімді бедер техникасын қолдануды;
- ◆ киіз үйдің үлгісін жасауды;
- ◆ киізден аппликация жасауды
үйренесің.

Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті

Сен:

- ◆ сөндік-қолданбалы өнер дегеніміздің не екенін білесің.
- ◆ халық шеберлерінің туындыларымен;
- ◆ ұлттық ою-өрнектермен танысасың.

Сюжетті композиция.
Наурыз

• дәстүр

Сен ұлттық киімнің не екенін және мерекені
қалай бейнелеуге болатынын білесің.

Наурыз – күн мен түннің теңесуіне сәйкес келетін көктем мерекесі. Қазақ халқында осы мерекеге байланысты көптеген салт-дәстүр қалыптасқан.

Наурыз мерекесі туралы не білесің?
Сенің отбасында Наурыз мерекесі
қалай тойланады?

Бұл күні әр үйде арнайы тағам – **наурызкөже** дайындалады. Адамдар үй-үйді аралап, жыл басымен құттықтап, жақсы тілектер айтады.

Сен білесің бе?

Наурыз – әлемдегі ең көне мерекелердің бірі. Табиғаттың көктемгі жаңаруын білдіретін осы мерекені Орта Азия халықтары бес мың жыл бұрын тойлай бастаған. Наурыз мерекесі туралы тарихи мәліметтер көне және ортағасырлық авторлардың еңбектерінде көптеп кездеседі. Оны Навruz, Новруз, Нооруз деп, әр елде әртүрлі атайды.

Сендер Наурыз мерекесімен байланысты қандай салт-дәстүрді білесіңдер?

Наурыз мерекесінде адамдар өздерінің ең сәнді ұлттық киімдерін киген. Қазақтың әдемі ұлттық киімдеріне қара.

Наурыз мерекесін бейнеле.

Сюжетті композиция салған кезде өзіңің байқағанынды пайдалан. Мәнерлі фигуralар мен дәл берілген қозғалыстар сөтті композиция жасауға көмектеседі.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (23–26-бет). «Наурызды қарсы аламыз!» тақырыбына сюжетті сурет сал.

Наурыз мерекесін қай кезде тойлайды?
Бұл күні қандай ұлттық тағамдар дайындалады?

23

Ұлттық ыдыс-аяқ жасау өнері

- зерен
- саба
- құман
- торсық

Сен қазақтың ұлттық ыдыс-аяғымен
танысасың; ермексаздан қасық
пішімін жасауды үйренесің.

Көзешілік*, ағаш пен темір ұсату, тері өндіру өнерлері өртеден-ақ жақсы дамыған. Тұрмысқа қажетті ыдыс-аяқты қыш, ағаш, темір мен теріден жасаған. Оларға сән беру үшін түрлі ою-өрнектер салған. Шеберлер ағаш ыдыстарды боз тал, жиде ағашынан жасаған. Сүт тағамдарын құюға және сақтауға арналған ыдыстарды жасау үшін жиде ағашын пайдаланған. Жиде ағашынан жасалған ыдысқа құйылған тағамға ағаштың дәмі шықпайды.

Ұлттық ыдыс-аяқтың қандай түрлерін білесің?

Олар қалай аталады?

Қазақ халқы ыдыс-аяқты қандай материалдардан жасаған?

Көзеші дегеніміз кім?

Суретке қара. Мәтінді оқы.

Ыдыстың не үшін қолданылғанын айт.

Зерен – ағаштан жасалған, қақпағы бар, түбі шұңғыл, кәделі ыдыс. Оның ернеуіне, бүйіріне, түбіне күмістен өрнектер салған. Зеренді көбінесе қымыз құюға пайдаланған.

Темірден жасалған ыдыс-аяқ түрлеріне қазан, ожау, құман, леген т.б. жатады. Темірден жасалған ыдыстар ұзақ сақтауға ыңғайлыш.

* Көзешілік – қышты құйдіріп, құмыра жасау өнері.

Саба, торсық сияқты сусын құюға арналған ыдыстарды мал терісінен жасайды. Саба мен торсықтың түрлері көп. Ертеде бұларды жай ыдыс қана емес, үйдің сәнді жиһазының бірі есебінде санаған.

Сазбалшықтан керамика тәрелкелер, шәйнектер, кеселер және құмыралар жасалады.

Сен білесің бе?

19 ғасырда Наполеон III бір дәстүр қалыптастырыған екен. Императордың өзі мен ең құрметті қонақтары салтанатты түстену кезінде алюминий ас құралдарын пайдаланыпты. Ал қалған қонақтарына ас ішкен кезде алтын, күміс сияқты бағалы металдардан жасалған ас құралдары ұсынылыпты.

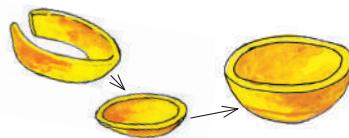
Ол кезде алюминий сирек кездесетін. Сондықтан ол алтын мен күмістен де қымбат бағаланыпты.

Қасық – ас ішуге арналған құрал. Ол пайдаланатын мақсатына қарай ас қасық және шай қасық деп аталады. Ас қасық ағаштан және металдан, ал шай қасық тек металдан жасалады. Қасықтың алтыннан, күмістен жасалған түрлері де бар. Ағаштан жасалған қасық ағаш қасық деп аталады. Ондай қасық түрлі ою-өрнекпен және бояулармен әрленеді.

Екі қасықты салыстырып, сипаттама бер.

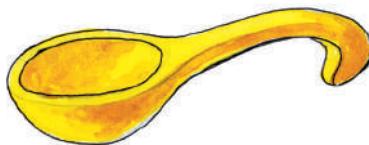
Ермексаздан қасықтың қалай жасалғанына қара.

1. Бір кесек ермексазды екіге бөліп ал.

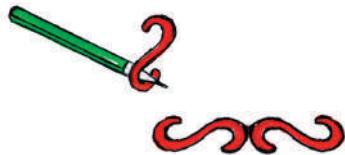
2. Ермексаздың бір бөлшегін екіге бөл.

3. Қасықтың түбі мен жиегін жасап, оларды біріктір.

4. Ермексаздың екінші бөлшегінен қасықтың сабын дайында.

5. Қасықтың басы мен сабын біріктір.

6. Ширатылған кесінділер мен дөңгелек майда түйіршіктер дайында.

7. Ширатылған кесінділерден ою дайында.

8. Қасықты безендір.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (27–28-бет).
Ермексаздан қасық жасап, оны безендір.

Ермексазben жұмыс істегендеге қауіпсіздік ережесін сақта.

Өзің билетін ұлттық ыдыс-аяқ түрлерін ата.

Қазақтың қолөнер шеберлері ыдысты нeden жасаған?

Сусын ішуге қандай ыдыстарды пайдаланған?

24

Сәндік-қолданбалы өнер.
Зергерлік бұйымдар

• бүйымдар
• желімді-
бедер

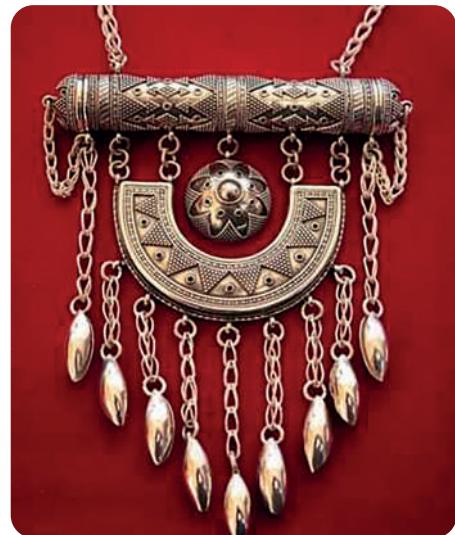
Сен зергерлік бұйымдардың не екенін және
сәндік безендіру жұмыстарын қалай
орындауға болатынын білесің.

Әжелер, аналар мен қыздар сырға, сақина, білезік, моншашқ сияқты өшекей бұйымдар тағады. Олар зергерлік бұйымдар деп аталады.

Сен зергерлік өнердің не екенін білесің бе?

Зергерлік өнер сәндік-қолданбалы өнерге жатады. Ол – бағалы тастар мен түсті металдардан жасалған сәнді бұйымдар. Қебінесе осы бұйымдарды жасағанда бағалы және жасанды тастарды үйлестіре пайдаланады.

Қазақ халқының зергерлік бұйымдарын қарастырайық. Бұл жай ғана зергерлік бұйымдар емес, қазақ халқының мәдениеті мен тарихының ажырамас бөлігі.

Зергерлік бұйымдардың фотосуреттеріне қара.
Бұл бұйымдар кімге арналған деп ойлайсың?
Саған қандай зергерлік бұйымдар үнайды?

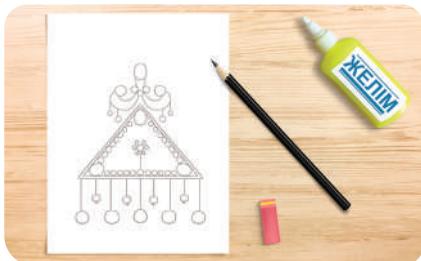
Сен білесің бе?

Қазақтың зергерлік бұйымдары белгілі бір киім түріне және адамның жас шамасына лайықтап жасалған.

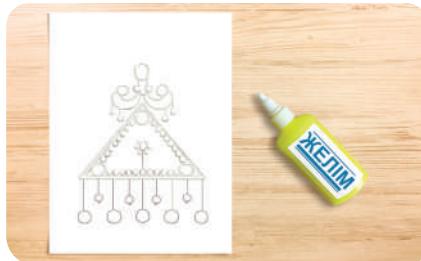

Үлттық стильдегі зергерлік бұйым жасаймыз. Жұмыс үшін желімді-бедер сәндік техникасын қолданған дұрыс. Сәндік жұмыстың қазақтың зергерлік бұйымдарының стилінде орында.

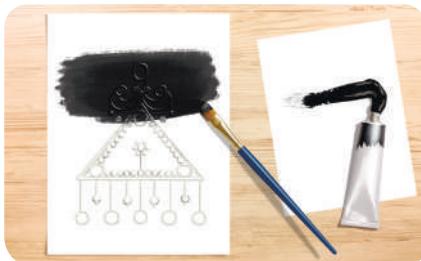
Жұмыстың орындалу реті

1. Алқаның суретін сал.

2. Суреттегі сызықтың бойымен желім жағып шық.

3. Қағаз бетін қара түсті акрил бояумен боя.

4. Оның кебуін күт.

5. Бедердің бетін сары түспен боя.

6. Тастарын қызыл түсті акрил бояумен боя.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (29–32-бет).

Желіммен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

Қандай зергерлік бұйымдарды білесін?

25

Киіз үйдің макетін жасау

- киіз үй
- макет

Сен киіз үйдің құрылышымен танысасың және оның макетін жасауды үйренесің.

Киіз үй – көшпелі өмірге бейімделген, ерте заманнан келе жатқан қазақтың дәстүрлі баспанасы. Ол қазақ халқының материалдық мұрасының бірегейі ретінде бағаланады.

Киіз үйді құрастыру да, жинау да оңай. Оны түйеге немесе атқа артып көшіруге болады. Оның киіз туырлықтарынан жауын өтпейді. Қыста киіз үйдің іші жылды, жазда қоңырсалқын болады.

Сен киіз үй дегеннің не екенін білесің бе?
Оның құрылышы қандай?

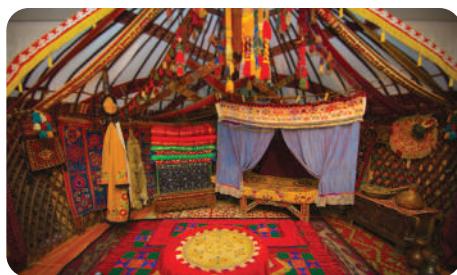

Киіз үйдің қандай артықшылығы бар?

Сен білесің бе?

Киіз үй Еуразия далаларындағы жартылай көшпелі және отырықшы халықтардың арасында кеңінен таралған. Түркілерге ортақ «jurt» («юорт») сөзінің мағынасы «жұрт», «халық», «туған жер» дегенді білдіреді.

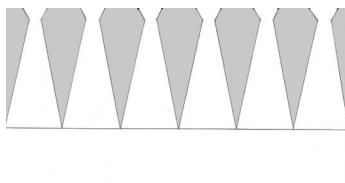
Киіз үйдің ішінде алаша, тұскиіз, ою салынған көрпе, сүйекпен және ою-өрнекпен безендірілген ыдыс-аяқ, жиһаз бүйымдары бар. Осы бүйымдарға салынған ою-өрнектерге назар аудар. Осының барлығын макетке түсіруге тырыс.

Киіз үйдің ішкі жасауына қара.

Макет дегеніміз не? Макет не үшін керек?
Сен қандай макет жасадын?

Киіз үйдің **макетін** жасап көрейік. Макеттің жасалу ретіне қара.

1

2

3

4

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (33–36-бет).

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

Киіз үй деген не?

Сәндік-қолданбалы өнер.
Әжемнің текеметі

- түсқиіз
- сырмақ
- текемет

Ою-өрнектердің нені білдіретінін және фетрден (жұқа киізден) текеметті қалай жасайтынын білесің.

Қолөнер шеберлері жасаған заттармен таныс. Сенің үйінде осындай заттар бар ма? Олар әдемі және ыңғайлыш. Осы бүйымдардың барлығы сәндік-қолданбалы өнерге жатады.

Сәндік-қолданбалы өнер дегеніміз не?
Халық шеберлері қандай заттарды безендіреді?

Сәндік-қолданбалы өнер дегеніміз – түрмиста қолданылатын бүйымдарды (ыдыс-аяқ, жиһаз, мата, еңбек құралдары, киім-кешек, өшекей бүйымдар т.б.) үлттық нақышта жасау және безендіру өнері.

Сәндік-қолданбалы өнердің негізін **ою-өрнек** құрайды.

Ою-өрнек – өсімдік пен жануарлардың, табиғат құбылыстарының стильге келтірілген бейнесі.

Ұлттық оюлардың негізгі элементтері

Кошқармұйіз

Қазтабан

Атбас

Ботамойын

Ою-өрнек туралы білетіндерінді есіне түсір.

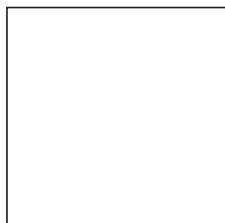
Сен білесің бе?

Сырмақ пен **текемет** – киізден жасалатын төсөніш. Ал қабырғаға іletін **тұсқиіз** ақ киіздің үстіне басқа тұсті барқыттан немесе шұғадан ою салынып әшекейленеді. Шеті түрлі тұсті жіппен өрнектеліп, кестеленген бір тұсті матамен (барқыт, мәуіті, шұға) көмкеріледі. Кейде ақ киізге қызыл, сары, көк тұсті ою жапсырылады.

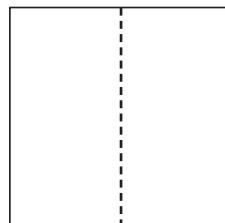

Ою-өрнек түрлерін қызып дайындаудың ретін үйрен.

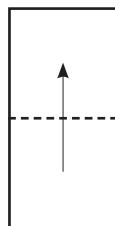
«Кошқармұйіз» оюын қызып дайында.

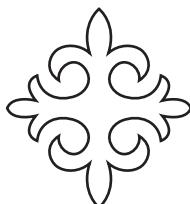
1. Шаршы пішінді ақ қағаз ал.

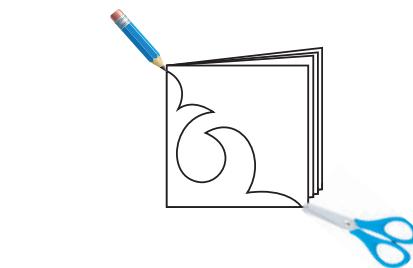
2. Шаршы қағазды екіге бүкте.

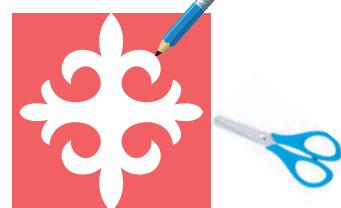
3. Көрсетілген бағыт бойынша тағы да бүкте. Шаршы пайда болды.

5. Қиып алынған оюдың бүктеуін жаз. «Кошқармұйіз» оюы дайын болды.

4. Бүктелген қағазға «Кошқармұйіз» оюының суретін сал. Сызық бойымен оюды қиып ал.

6. Оюдың үлгісін фетрге қойып, айналдыра сызып, оны қиып ал.

1. Түсті қағаздың бетіне бұгу сызықтарын түсір.

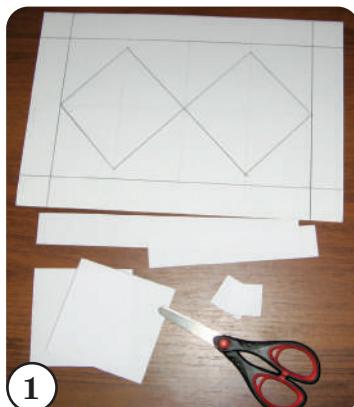
3. Қатпарланған қағаздың бетіне оюдың суретін сал.

2. Бұгу сызықтары арқылы қағазды қатпарлап бүкте.

4. Сызық бойымен оюды қиып ал.

Әжениң текеметін фетрге (жұқа киізге) ою жапсыру арқылы жасап көреміз.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (37–40-бет).

Аппликация тәсілімен текемет жаса. Өз ою-өрнегінді ойлап тап.

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендे қауіпсіздік ережесін сақта.

Ою-өрнек дегеніміз не?

Өзінді тексер

1. Құн мен тұннің теңесуіне сәйкес келетін көктем мерекесін ата.

а) Наурыз мерекесі ә) 1 Мамыр мерекесі

2. Қымыз құюға арналған қазақтың ұлттық ыдыстарын ата.

а) тостаған, саптаяқ ә) шара, шәйнек

3. Табиғат құбылыстарының, жануарлар мен өсімдіктердің стильтеге келтірлген бейнесін анықта.

а) аппликация

ә) ою-өрнек

4. Бағалы тастар мен түсті металдардан жасалған сәндік бүйымды анықта.

а) текемет

ә) алқа

5. Қошпелі өмірге бейімделген, ерте заманнан қазірге дейін келе жатқан қазақтың дәстүрлі баспанасын ата.

а) киіз үй

ә) пәтер

Сен:

- ◆ гүл салуды;
- ◆ жұмысты «граттаж» тәсілімен орындауды;
- ◆ коллаж жасауды үйренесің.

Қоршаған орта

Сен:

- ◆ дымқыл қағазға акварель тәсілімен сурет салуды;
- ◆ «граттаж» дегеннің не екенін;
- ◆ түрлі түсті қарындашпен сурет салу өдісін білесің;
- ◆ ерекше коллаж жасап үйренесің.

27

«Дымқыл қағазға сурет салу» тәсілі. Бақша гүлдері

• гүл

Сен «дымқыл қағазға сурет салу» тәсілімен бейнелеуді үйренесің.

Сен гүл өсіп тұрған гүлзарды көрген шығарсың? Тұстар мен пішіндердің сан алуан түрі көздің жауын алады. Осы сұлулықтың суретін салғың-ақ келіп тұрады. Атақты суретшілердің көбі гүлдердің суретін салған.

Сен бақшадан қандай гүлдерді көрдің?
Саған қандай гүлдер үнайды?

Сен білесің бе?

Қызғалдақ Орталық Азияның далалы және таулы аймақтарында жиі кездеседі. Ол уақыт өте келе бүкіл әлемге тарады. Түрік сұлтаны Үшінші Ахметтің патшалық құрған кезінде қызғалдақты тек Осман империясының астанасында ғана сатуға рұқсат етілген.

Бұл талапты бұзған адам елден қуылған. Ол кезде қызғалдақ өте жоғары бағаланған.

Мына бақша гүлдерінің фотосуреттеріне қара.

Суреттерге қара. Суретшілер қандай гүлдерді бейнелеген?

B. Зелик. Гүлшоқ

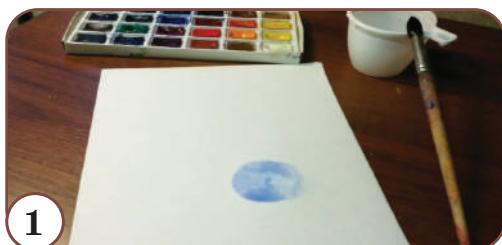

A. Босхарт. Гүлдер

Сен білесің бе?

Адам гүл өсірумен 4 мың жыл бұрын айналыса бастаған. Алғашқы гүл өсірушілер Ежелгі Мысыр елінің тұрғындары болған.

«Дымқыл қағазға сурет салу» тәсілімен гүлдердің қалай бейнеленетініне қара.

1

2

3

4

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (45–48-бет). Бақша гүлдерін «дымқыл қағазға сурет салу» тәсілімен бейнеле.

Саған қандай гүлдер үнайды?

Сен ағашты қалай салуға болатынын
есіңе түсіріп, «граттаж» тәсілімен
жұмыс істеуді үйренесін.

Ағаштарға мұқият қара. Биік және түзу, шағын және
өсем болып келетін ағаштардың әрқайсысы өзінше сұлу.

Өзінде таныс ағаштарды ата.

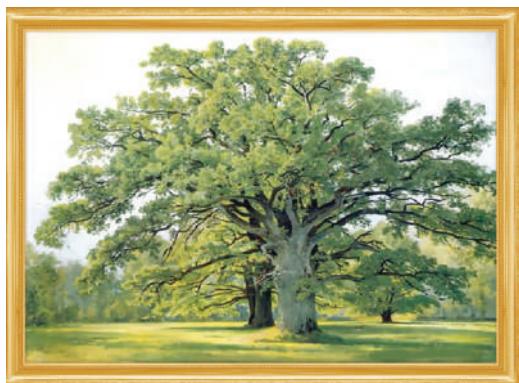
Есіңде сақта! Найзағай ойнаған кезде ағаштың түбінде
тұруға болмайды.

Сендер қандай ағаштарды білесіңдер?
Өздеріңе қандай ағаш ұнайтынын айтыңдар. Несімен ұнайды?

Белгілі суретшінің картинасына қара.
Қалай ойлайсың, ол алғаш суретін нeden бастады?

И. Шишкин. Емендер

Сен білесің бе?

Бір ағаш жылына 120 кг
оттегі бөліп шығарады. Бұл
үш адамнан тұратын отбасының
жыл бойы тыныс алуына жетеді.

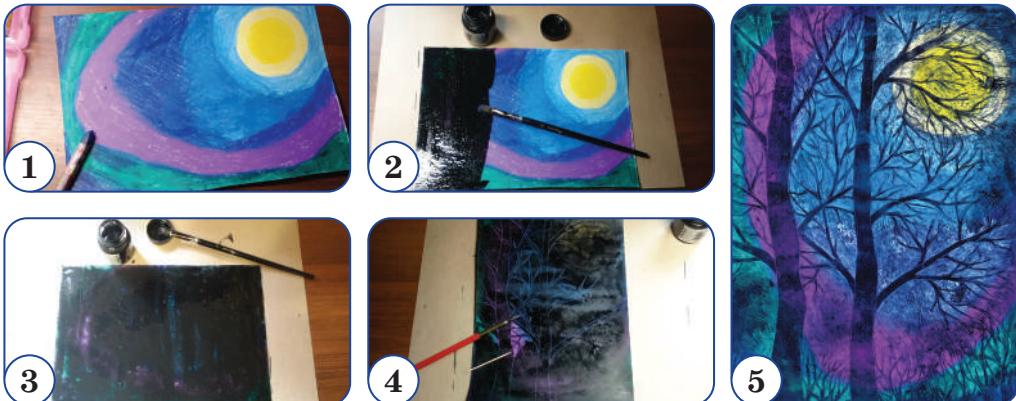
Ағаштың суретін салу кезеңдерін есіңде түсір.
Сен қандай ағаштардың суретін сала аласың?

Ағашты «граттаж» тәсілімен бейнелеп көрейік. «Граттаж» сөзін «тырналау арқылы сурет салу» деп аударуға болады.

Граттаж аралас тәсілге жатады. Қағаз парағына балауыз немесе майлы борды қалың етіп жағады. Оның үстіне қара тушті қалыңдаپ тағы жағады. Бояу қабаты кепкеннен кейін қажет суретті тішшұқығышпен немесе үшкір затпен тырналап салады.

Ал енді «граттаж» тәсілімен ағаштың суреті қалай салынғанына қара.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (49 – 52-бет).
Ағашты «граттаж» тәсілімен бейнеле.

Откір заттармен жұмыс істегендегі қауіпсіздік ережесін сақта.

«Граттаж» деген не?

Сен анималистика жанрының не екенін және мысықтың суретін қалай салуға болатынын білесің.

Сен пейзаж, портрет және натюрморт дегеннің не екенін білесің.

Жануарларды бейнелеу жанры қалай аталады?

Бейнелеу өнерінде жануарларды кескіндеуге арналған **анималистика** деп аталатын жеке жанр бар.

Анималистика жанры – жануарларды бейнелейтін өнер.

А. Дюрер. Коян

Ежелгі Мысыр фрескасы. Мысық

Көптеген адамдар мысықты жақсы көреді. Олар өте ақылды әрі мейірімді. Мысықтың түрі көп.

Сен білесің бе?

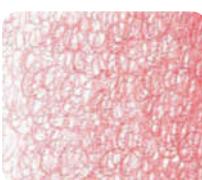
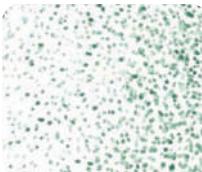
Анимализм – көркемөнердегі ең көне тақырыптың бірі. Ол шығармашылықтың ертедегі түрі – алғашқы адамдардың жартастарға салған суретінен шыққан.

Сенің отбасында қандай үй жануары бар?
Өзіңнің сүйікті жануарың туралы айттып бер.

Штрихтың қандай түрлері бар?

Саған мысықтың жұнін салуға қандай штрихтар көмектеседі?

Мысықтардың суретін түрлі түсті қарындаштармен қалай салуға болатынына назар аудар.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (53–56-бет).
Өзіңнің сүйікті жануарыңың суретін сал.

Анимализм деген не?

30

Фактура.
Құстар – біздің досымыз

• фактура
қағазы

Фактура қағазының не екенін жөне одан қалай коллаж жасауға болатынын білесің.

Жер бетінде құстардың алуан түрі бар. Олар табиғатқа, адамға көп пайда келтіреді. Құстар егінді зиянды жәндіктерден қорғайды. Өсімдіктер тұқымының таралуына көмектеседі.

Фотосуреттерге қарап, құстардың атауын айт. Бұл құстар тұралы не білесің?

Сен білесің бе?

Қарлығаш өмірінің басым бөлігінде ауада қалықтап ұшып жүреді. Жерге сирек қонады. Ол ұшып келе жатып қоректенеді. Шөлдегендеге суатқа тәмендеп келіп, тұмсығымен суды іліп алады. Ол тіпті ұшып келе жатып та ұйықтайды екен.

Құстарды бақылау арқылы олардың әрқайсысының өзінше сүйкімді өрі ерекше екеніне көзің жетеді.

Сендердің үйлерінің қасынан қандай құстарды кездестіруге болады? Олардың қандай пайдасы бар?

Өз қолымызбен жасаған түрлі түсті фактура қағазынан құстардың коллажын жасап көрейік.

Колдан дайындаған түрлі түсті фактура қағазынан «Құстар» коллажы қалай дайындалғанына қара.

1

2

3

4

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (57–60-бет).

Қайшымен және желіммен жұмыс істегендеге қауіпсіздік ережесін сақта.

Коллаж деген не?

31

Қосымша материалдармен жұмыс
істеу. Қошақан бейнесін жасау

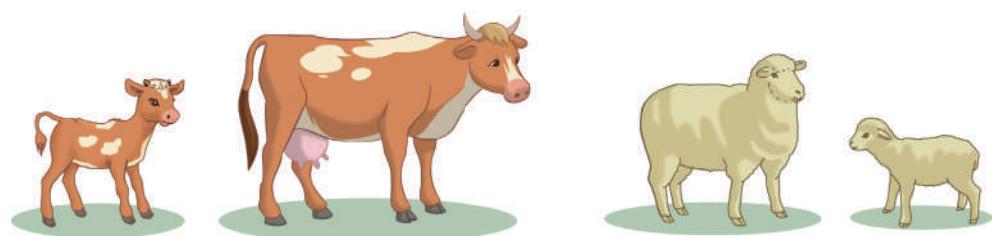
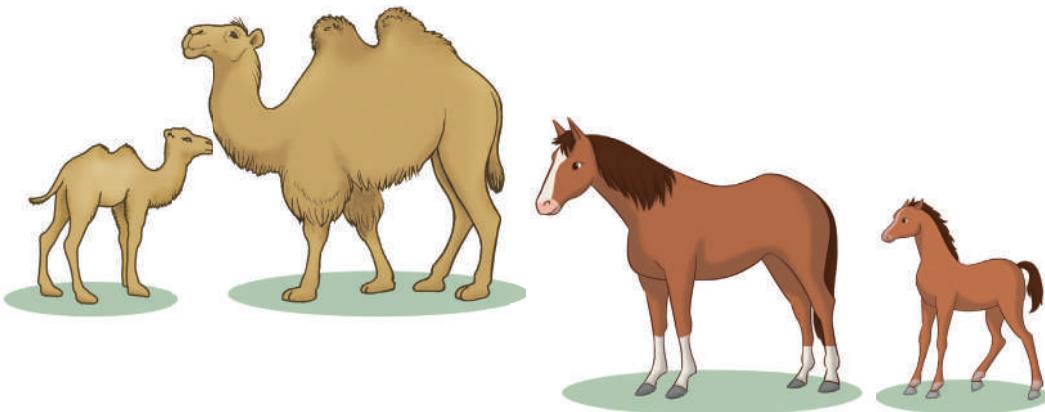
- мақта
- қошақан

Қосымша материалдардың не екенін және
қошақанды қалай жасауға болатынын білесің.

Сен қандай үй жануарларын білесің?
Олардың адамға қандай пайдасы бар?
Адам үй жануарларынан қандай өнімдер алады?

Қой – төрт түлік малдың ішіндегі ең өсімтал, момын
жануар. Қой жасына қарай қозы (қошақан), марқа, тоқты,
бағлан, тұсақ, саулық, қошқар деп аталады.

Қосымша материалдарды пайдаланып, қошақанды жасап көрейік.

Қосымша материалдарға күнделікті тұрмыста пайдалантын қасық, пластик ыдыстар, қысқыш, жіп, қораптар, түймелер, мақта т.б. жатады.

Сен мақта қайдан алынатынын білесің бе?

Мақтаны қайда пайдаланады?

Мақта өсімдіктер тобына жатады. **Мақта** – оңтүстік-тегі жылы, суы мол аймақтарда өсірілетін біржылдық өсімдік. Мақта жазда гүлдеп, қауашағын салады. Өсімдік түйінінің ішінде майда мамықпен жабылған тұқым өсіп-жетіледі. Қауашақ ішіндегі – мамық мақта деп аталады.

Күзде қауашағы пісіп, мақта талшықтары ашылады. Мақта талшықтары қысқа, жіңішке ақ түсті болып келеді. Мақта талшықтарын өндеп, иіріп, одан мата тоқиды.

Мақтаның гүлі

Жетілмеген қауашақ

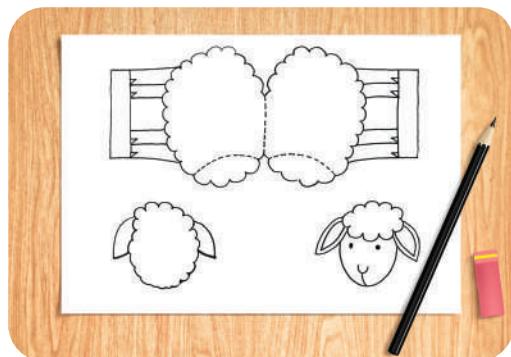

Жетілген қауашақ

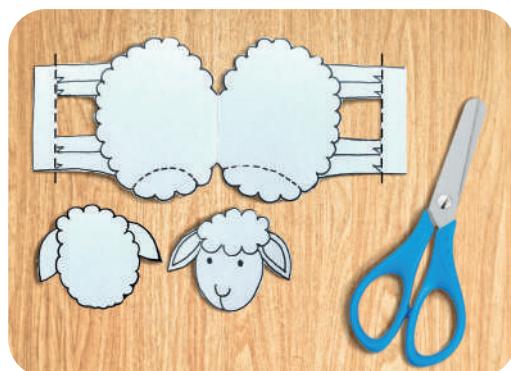

Мақта

Қосымша материалдардан қошақанның көлемді пішінін қалай жасауға болатынына қара.

1. Дайын үлгіні (жұмыс дәптері, 63-бет) пайдалан немесе тығыз қағазға қошақанның басы мен денесінің суретін сал. Қағазды тендей етіп екіге бүкте. Фломастермен көзін, мұрнын, аузын сал.

2. Үқыптап қиып ал.

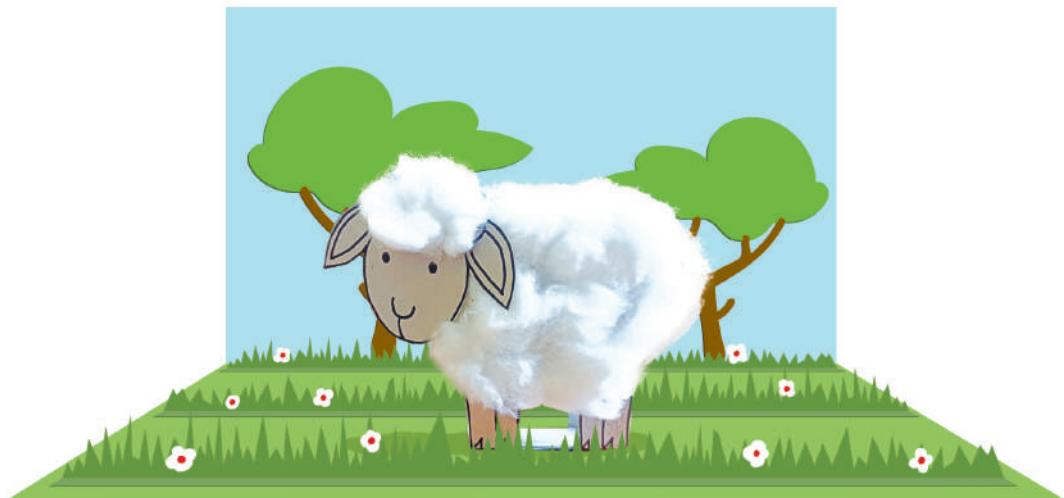

3. Мақтаны жапсыр.

4. Пішінді сызық бойымен бүкте. Төменгі бөлігін желімде. Басын денесіне біріктір.

Қошақанды жасыл түсті қатырғықағазға желімдеп бекіт.

Жайылымдағы қошақан

Сабырхан Асановтың «Қошақан» әнін еске түсіріп, айтып көрейік.

Жазда апамның аулына
Барып едім қыдырып.
Бір қошақан алдымнан
Шықты ойнақтап жүгіріп.

Ақ маңдайлыш ай ма екен,
Шекер ме екен, бал ма екен?
Кеттім оны сағынып,
Қошақаным қайда екен?

Суреттерге қара. Бұл бейнелердің бір-бірінен қандай айырма-шылдығы бар?

Қошақандардың пішінін қандай тәсілмен жасаған?
Пішіндерді жасау үшін қандай материалдар пайдаланылған?

Қошақан жасаудың өртүрлі технологияларын зертте.
Осы үлгілердің бірін пайдаланып, басқа да үй жануарларының пішінін жаса.
«Жайлауда» тақырыбына композиция құрастыр.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (61 – 64-бет).
Қошақанның пішінін жаса.

Қайшымен және желіммен жұмыс істегенде қауіпсіздік ережесін сақта.

Қошақан ненің төлі?

Қошақаннан басқа қандай төлдерді білесің?

Қошақанды жасау кезінде қандай тәсілдерді қолдандың?

Саған қандай материалдар қажет болады?

Өзіңді тексер

1. «Тырналап сурет салу» әдісі қалай аталады?

а) граттаж

ə) бедер

2. Жануарларды бейнелеуге арналған жанрды ата.

а) анималистика

ə) пейзаж

У. Барро. Жылқылар және шотланд тазысы

И. Шишкин. Саябақта

3. «Дымқыл қағазға сурет салу» тәсілі дегеніміз не?

а) дымқыл қағазға сурет салу

ә) бормен сурет салу

4. Қандай құс ауада үшып келе жатып үйіктайды?

а) қарлығаш

ə) төрғай

5) Қойдың төлін ата?

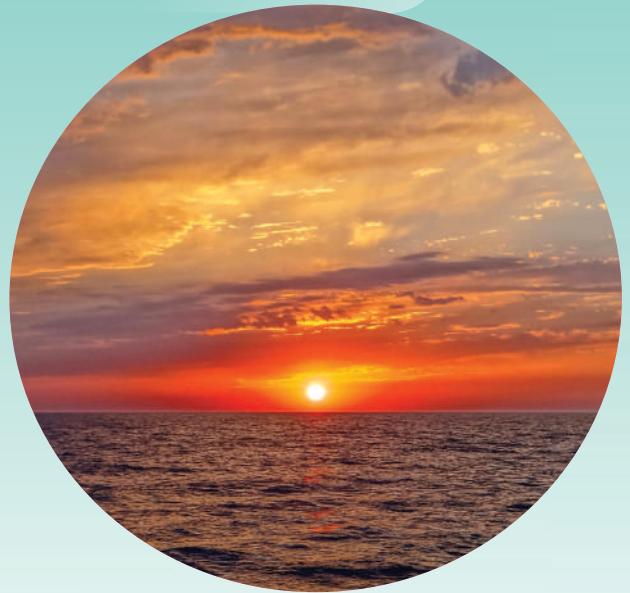
a) күлін

Ә) қозы

Сен:

- ◆ қарама-қарсы түстерді пайдаланып,
сурет салуды;
- ◆ жануарлардың пішінін құрастыруды
үйренесің.

Саяхат

Сен:

- ◆ қарама-қарсы түстердің не екенін;
- ◆ майлы пастельмен сурет салу тәсілдерін;
- ◆ құрастырудың жаңа тәсілдерін білесің.

32

Қарама-қарсы түстер. Балқаш көліндегі кешкі мезгіл

• контражур
• қарама-қарсы түс

Сен қарама-қарсы түстер туралы және
күннің батуын қалай бейнелеуге
болатынын білесің.

Сен Балқаш көліндегі күннің батып бара жатқан көрінісін
көрдің бе?

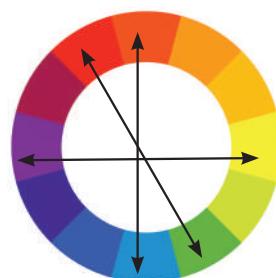
Көз алдыңа көлді немесе теңізді елестет. Күн батып барады.
Аспан ашық сары, қызығылт сары, қызыл және күлгін көк
түстерге боялады.

Жердегі барлық нысан өз бояуын жоғалтып, қою қара
сұлбаларға айналады. Мұндай құбылыс контражур деп ата-
лады. Француз тілінен
аударғанда «жарыққа
қарсы» дегенді білдіреді.

Жарықтан басқа түс
те ерекше рөл атқарады.
Ұясына батып бара жат-
қан Күнді бейнелегенде,
қарама-қарсы түстер ма-
ңызды рөл атқарады.

Қандай түстерді қарама-қарсы түстер дейміз? Есіңе түсір.
Қарама-қарсы түстер жұбын ата.

Түстер шеңберінде бір-біріне қарама-қарсы орналасқан
түстер қарама-қарсы түстер деп аталады.

Сен білесің бе?

Балқаш – Қазақстанның оңтүстік-шығысында орналасқан тұйық көл. Көлдің бір бөлігінің сусы аңы, ал бір бөлігінің сусы тұшы. Балқашта балықтың 20-ға жуық түрі бар. Сондай-ақ құстардың 120 түрі тіршілік етеді. Олардың 12-сі Қызыл кітапқа енгізілген.

Балқаштағы күннің батуын қалай бейнелеу керектігіне қара.

1

2

3

Суретші өз суретінде қандай түстерді пайдаланған?
Сен осы суреттің көңіл қүйін қалай сипаттар едің?

4

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (67–70-бет).
Қарама-қарсы түстерді пайдаланып, ұясына батып бара жатқан күннің суретін сал.

Қарама-қарсы түстер деген не?

33

Компьютерлік графика. Әуе шарымен саяхат жасау

- әуе шары
- компьютерлік графика

Сен Paint компьютерлік программасының не екенін және компьютерде қалай сурет салуға болатынын білесің.

Өзінді әуе шарымен саяхатқа шықтым деп елестет. Биіктен жер бетіндегі орман, тау сияқты ең өдемі жерлерді көріп тұрысың. Мұндай саяхат Жер шарының ғажайып екенін түсінуге көмектеседі.

Сен әуе шарын көрдің бе?

Биіктен не көре алатыныңды елестете отырып, оны сипатта.

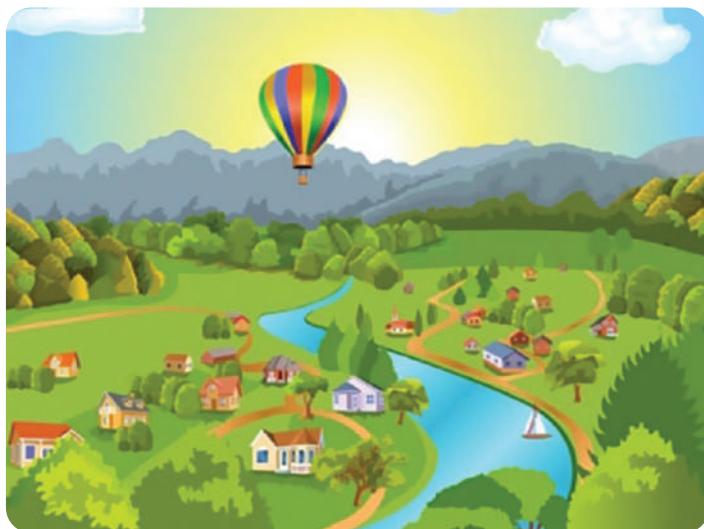

Сен білесің бе?

Әуеде ұшу физика заңдарына негізделеді. Әуе шарының ішіндегі ауаның тығыздығы айналадағы сұық ауаның тығыздығынан тәмен. Сондықтан ол жоғары көтеріледі. Егер шардың ішіндегі ауаның температурасын реттесе, онда ұшу биіктігін де өзгертуге болады.

Әуе шарының ұшуы – естен кетпес ерекше көрініс, сондықтан оны суретте бейнелегің келеді. Бұған дейін біз әртүрлі – көркемсуреттік, мұсіндік, графикалық жұмыстарды, тіпті фотоколлаждарды да жасадық.

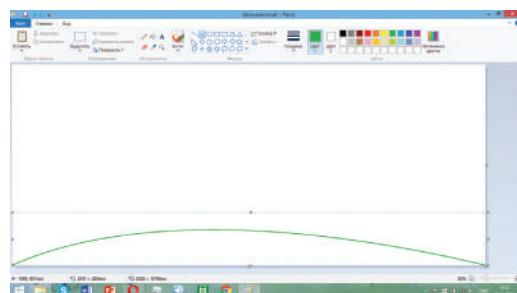
Енді компьютерде ұшып жүрген әуе шарының суретін салайық. Мұндай сурет **компьютерлік графика** деп аталады.

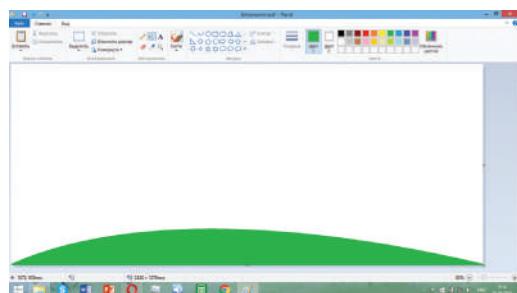
Сен компьютерде сурет салып көрдің бе? Саған компьютерлік графиканың несі үнайды?

Компьютерде сурет салу үшін Paint программасын пайдаланамыз. Бұл Windows-тың «Стандартты» программалық жүйесіне кіреді.

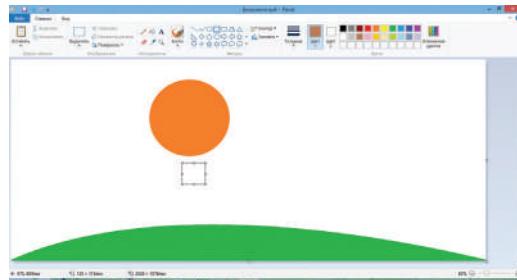
Суреттің орындалу ретіне қара.

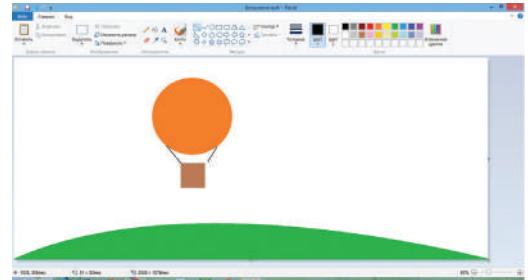
1

2

3

4

5

6

7

8

Жұмыс дәптерінде (72-бет) Paint программасында берілген программа құралдарымен және интерфейспен таныс.

Компьютерлік графика деген не?

34

Көлемді үлгілеу. Хайуанаттар бағы

• жабайы
жануарлар

Сен көлемді үлгілеудің не екенін білесің және қатырғықағаздан жануарлардың үлгілерін құрастыруды үйренесің.

Барлық бала хайуанаттар бағына барғанды үнатады. Мұнда сан алуан жануарлардың түрін көруге болады. Олардың арасында үлкені мен кішкентайы да, жыртқышы мен шөп қоректісі де, ыстық елден келгені мен суық климаттағана жүретіні де бар.

 Хайуанаттар бағынан қандай жануарларды көрдің?
Хайуанаттар бағы не үшін керек деп ойлайсың?

Сен білесің бе?

Алматыдағы хайуанаттар бағы 1937 жылы құрылды. Мұнда керік, алашат, антилопа, піл, аю және маймыл бар. Мысық түқымдастар да көп. Олар: арыстан, қабылан, барыс. Хайуанаттар бағына туристер мен қала тұрғындары қуана барады.

Хайуанаттар бағының басты міндеті – жойылып бара жатқан, сирек кездесетін жануарларды сақтап қалу. Хайуанаттар бағындағы жануарларға медициналық көмек көрсетіліп, азық беріледі. Жыртқыштар мен заңсыз аң аулаушылардан қорғалады.

Есінде сақта! Хайуанаттар бағындағы жануарларды ызаландыруға, қоректендіруге болмайды.

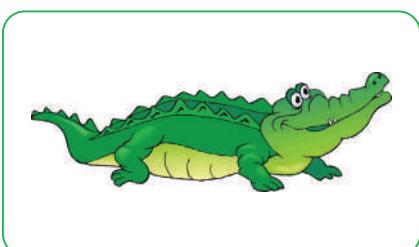
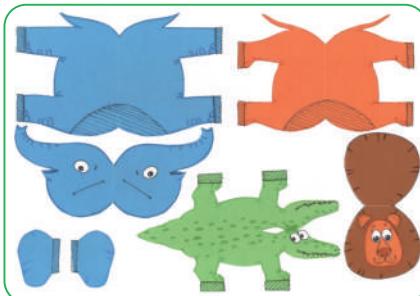
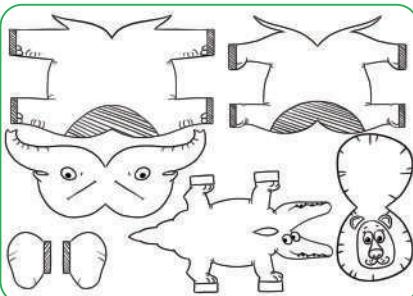
Қағаздан өз хайуанаттар бағымызды жасайық. Ол үшін жануарлардың денесін үлгілеп құрастыру қажет.

Үлгілеу дегеніміздің не екенін есіңе түсір.

Көлемді үлгілеу деген не? Түсіндір.

Жануарлардың үлгісін қатырғықағаздан қалай құрастыруға болатынына қара.

№ 2 жұмыс дәптеріндегі тапсырманы орында (73–75-бет). Сыныптастарыңмен бірге хайуанаттар бағын құрастыр. Жануарлардың пішінін жаса.

Қайшымен жұмыс істегендеге қауіпсіздік ережесін сақта.

Хайуанаттар бағы не үшін қажет?

Хайуанаттар бағында тіршілік ететін жануарларды ата.

Өзінді тексер

1. Қай суретте контражурдың ерекшеліктері бар?

а)

ә)

2. Түстер шеңберінде бір-біріне қарама-қарсы орналасқан түстерді қалай атайды?

а) қарама-қарсы

ә) қосымша

3. Компьютерде қандай программаның көмегімен сурет салуға болады?

а) Paint

ә) Word

4. Компьютерде сурет салу қалай аталады?

а) компьютерлік графика

ә) фотоколлаж

5. Қөлемді модельдеу дегеніміз не?

а) қөлемді фигуralар дайындау

ә) шағын сурет салу

Біздің жобалар

Сен жобаның не екенін және оны өздігінен қалай жасауға болатынын білесің.

Жоба мыналарды көрсете алады:

- Жаңа және қызықты не білдің?
- Жинаған ақпараттан қандай қорытынды жасадың?
- Жобаның тақырыбы бойынша зерттеулерге сүйене отырып нені айта аласың және көрсетесің?

Жоба үшін ақпаратты қайдан алуға болады?

Жоба үшін
ақпаратты мынадай
дереккөздерден
алуға болады:

мұғалімнен

музейден

кітаптардан

ата-анадан

интернеттен

Жобамен жұмыс істеген кезде жұмыс жоспарын құр. Алдымен қажет ақпаратты қайдан алғатынды анықта, негізгі ойды және оны дәлелдейтін ұсақ-түйектерді айқында. Жоба тақырыбын белгіле. Өз зерттеуіңнің нәтижесін қалай ұсынатынды туралы шешім қабылда. Оларды қандай түрде ұсынатынды ойластыр.

Жоба тақырыптары

Оз жобаңа қандай тақырып таңдайсың?

1-тоқсан
Өзім туралы

Мениң отбасым және
достарым

2-тоқсан
Мениң мектебім

Мениң туған өлкем

3-тоқсан
Дені саудың жаны сау

Салт-дәстүр және
ауыз әдебиеті

4-тоқсан
Қоршаған орта

Саяхат

Жоба бойынша зерттеулердің нәтижесін қалай ұсынғың келеді?

Кескіндеме

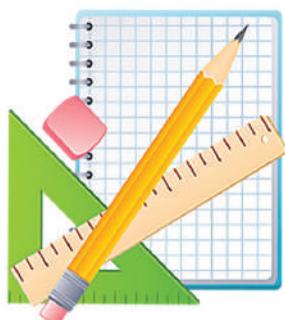
Графика

Мүсін

Сәндік-қолданбалы өнер

Дизайн

Сәулет өнері

Компьютерлік графика

Үлгілеу

Фотосурет

Негізгі түстер: **ҚЫЗЫЛ, КӨК, САРЫ**

Аппликация жасағанда
түстер үйлесіміне назар аудар

ақ

алқызыл

қызыл

көк

сары

жасыл

қызғылт
сары

сиякөк

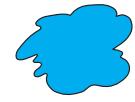
сұр

қоңыр

қара

көгілдір

Түстер үйлесімділігінің кестесі

Негізгі түс	Үйлесетін түстер
	сары, жасыл, көк, қара
	сары, жасыл, көкшіл, қызыл
	қызыл, жасыл, көк, қара
	сары, қызыл, қоңыр, қызғылт сары

Глоссарий

автопортрет	суретшінің өзін-өзі бейнелеуі
акварель	тұсті пигментке шие шайырын, ал кейде бал қосып та жасалатын бояу. Тез кебеді. Оны сумен сұйылтып, жүқалап жағады
акрил бояулар	акрил қышқылының негізіндегі синтетикалық бояу. Қанық түстерімен және жақсы жағылатындығымен ерекшеленеді. Тез кебеді, құнге күймейді және уақыт өте келе күңгірттенбейді
а-ля прима (бір көрген-нен, бірден)	майлы бояу немесе акварельмен орындалатын тәсілдердің бірі
анималистика жанры	жануарларды бейнелейтін өнер
аралас техника	сурет немесе картина бірнеше көркем материалдың көмегімен орындалады
бедер (рельеф)	жартылай көлемді бейне. Мұсіншілер мен кескіндемешілер жұмыстарында жиі қолданады
графика	өнер туындыларын графикалық материалдар – қарындаш, көмір, қаламұш, тушь, фломастер және пастельдің көмегімен жасау
граттаж	«тырналуарқылы сурет салу» деп аударылады. Қағаз бетіне балауыз немесе майлы борларды қалың етіп жағып, оның үстіне қара тушь жағады. Бояу қабаты кепкеннен кейін суретті жуан инемен, бізбен немесе қаламұшпен тырналап салады

гуашь	желім мен түсті бояу ұнтағын және ақ бояуды араластыру арқылы алғынған күңгірт және қою түсті бояу. Суға араластырмай да немесе сумен араластырып та бояуға болады
дақ	әртүрлі пішіннің, реңк және түстің және реңктің бетіндегі бейнелеу іздері, яғни кескіндеменің көркемдеуші құралы
дизайн	адамның айналасындағы заттарды кеңістікте жобалау
«дымқыл» кескіндеме	акварельмен ылғалданған дымқыл қағаз бетіне сурет салу техникасы
ермексаз	саз бен балауызға қеүіп кетпес үшін вазелин немесе май қосу арқылы жасалатын, мүсіндеуге арналған материал
жай қарындаш	өзегі жұмсақ сазбалышықтан және графиттен тұратын құрал. Қарындаштың түрін оның бойындағы жазуларынан ажыратуға болады. Т – «қатты», 2Т – «екі есе қатты», 3Т – «өте қатты». Мұндағы қарындаштар өте анық із қалдырады. Ал М – «жұмсақ», 2М және 3М – «өте жұмсақ» қарындаштар және сурет салғанда жуан, күңгірт із қалдырады
жұмыр мүсін	барлық жағынан көруге болатын мүсіндік бейне
жылды түстер	сары, қызылт сары, қызыл түстер
зергерлік өнер	бағалы және түсті металдардан жасалатын, көбінесе бағалы және түрлі түсті тастар жиі қолданылатын сәндік-қолданбалы өнер
кескіндеме	туындылар бояулардың көмегімен жасалатын өнер түрі

көңістіктік-заттық орта	адамдардың айналасындағы заттар және олар пайдаланатын ғимараттар, мәшинелер, киім-кешек, ыдыс-аяқ, жиһаз т.б.
коллаж	аппликацияға ұқсайды, бірақ онда түрлі түсті қағаздардан басқа әртүрлі материалдарды – мата, газет, фольга, фотосуреттерді, кепкен өсімдіктерді, құстардың қауырсынын т. б. заттарды пайдалануға болады
композиция	көркемөнер туындысының құрамдас бөліктерінің тұтастықты сақтай отырып өзара байланыста орналасуы
көрме	көпшіліктің көруі үшін қойылған өнер туындыларының жинағы
қарама-қарсы түстер	түстер шеңберінде бір-біріне қарама-қарсы орналасқан түстер. Мысалы: жасыл – қызыл, сары – сия көк, көгілдір – қызғылт сары
қосымша материалдар	түрмиста қолданылатын заттар: қасық, тәрелке, қыстырығыш, жіп, қорап т.б. заттар
қосымша түстер	негізгі үш түсті араластыру арқылы алғынған түс. Сары мен көк түсті араластыру арқылы жасыл; сары мен қызылды араластырып қызғылт сары; қызыл мен көкті араластырып сия көк түсті алуға болады
құрастыру	бір нәрсенің құрылымын, ұлгісін жасау
мұсін	ермексаз, сазбалшық, тас, ағаш, металл сияқты мұсіндік материалдардан жасалған көлемді бейне

натюрморт	бейнелеу өнерінің айналадағы заттарды бірыңғай топқа біріктіріп бейнелеуіне арналған көркеменер жанры
негізгі түстер	қызыл, сары, көк. Қосымша түстерді алу үшін оларды араластыру керек. Бірақ негізгі түстерді басқа түстерді араластыру арқылы алу мүмкін емес
нобай	жеңілдетілген, жалпылама түрде салынған сурет. Нобай сызық арқылы салынып, үзік сызықтармен немесе жағындылармен толықтырылады
ою-өрнек	өсімдіктер мен жануарлардың, табиғат құбылыстары мен адамдардың стильденген, яғни жеңілдетілген бейнесі
паспарту	фотосуреттерді жапсырып, оны іліп қоюға арналып жасалған жақтау немесе қағаз
пастель	графикада қолданылатын көркемдік материал. Көбінесе бор кесекшелері түрінде шығарылады. Құрғақ пастель аздаған желім және бор негіздерінен тұрады. Пастель жеңіл, борпылдақ із қалдырады, оны араластыруға болады
пейзаж	табиғат көрінісін бейнелейтін графика немесе кескіндеме туындылары
пьюантилизм	картина қысқа жағындылар, нұкте немесе тік-төртбұрыш пішінінде салынады
портрет	адамның мінез-құлқын, кейде көңіл күйінің көрінісін бере отырып бейнелеу

реңк	түстің ашықтығы мен қанықтылығы. Ашық тұс реңктерін бояуға су араластыру арқылы немесе ақ бояу қосу арқылы алуға болса, қою күңгірт түстерді алу үшін қара бояу қосады
реңк беру	бүкіл қағаз бетін жалпақ қылқаламмен бояу. Реңк беруді бір түспен де, бірнеше түспен де орындауға болады.
сәндік-қолданбалы өнер	тұрмыста қажетті бұйымдар мен әшекейлерді (ыдыс-аяқ, жиһаз, еңбек құралдары, киім-кешек, әшекей бұйымдар мен ойыншықтар) жасау өнері
сәулет өнері	адамдардың өмір сүруі мен қызметіне қажетті ғимараттар мен өзге де нысандарды жобалау және салу өнері
сәулеттік үлгі	жобаланатын құрылыштың сәулетші жасайтын көлемдік-кеңістіктік бейнесі
сәулетші	ғимараттар мен құрылыштарды жобалайтын адамдар
суық түстер	көгілдір, көк, күлгін түстер
сюжетті сурет немесе картина	бір оқиғаны бейнелеу өнері арқылы әңгімелеу
сюжет	суретшінің туындысында бейнеленген оқиғаны сурет көркемөнерінде осылай атайды
сюжетті композиция	туындының құрамдас бөлшектерін өзара байланыстыру, ал бөлшектердің әрқайсысын біртұтас етіп құру

табиги материалдар	жапырақ, гүл, жаңғақ, ағаштың қабығы, дәндер, қауырсындар, шөптер, жұмыртқаның қабығы, сабан, ағаштың тамыры т.б. табиғаттағы бар заттар
тұстану	тұс туралы ғылым
түрлі түсті қарындаш	өзегі түрлі түсті бояулардан, саздан және байланыстыруыш заттан жасалады. Қарындашты басу күшін өзгерту арқылы түрлі реңктер алады.
макет	бір нәрсенің кішірейтілген ұлгісі
фактура	бейнелеу өнерінде көркемдік шығарма бетінің әртүрлі сипатын көрсету немесе өндіреу түрі
фломастер	өзегіне ашық түсті сиялар сорғызылған, кеуіп кетпес үшін және қолды былғамас үшін пластмасса «жейде» кигізілген құрал
фотоколлаж	фотосуреттерді бір-бірінің жанында орналастырып немесе бірінің үстіне бірін қойып құрылған композиция
шырай	картинадағы түстердің өзара үйлесімі, өзара байланысы, реңктік бірлесуі. Шырай жылды не сұық болады
экспонат	музейге немесе көрмеге қойылатын зат
экспозиция	музейге не көрмеге қойылатын материалдардың, көркемөнер шығармаларының және басқа да заттардың белгілі бір жүйемен орналасу тәртібі

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Антология искусства Казахстана. Живопись. Фотокнига. – Алматы: ТОО «Tau Кайнар» (Редакция «Золотая книга»), 2004.
2. Бялик В. История русской живописи в шедеврах Третьяковской галереи. Книга с наклейками для детей и взрослых. – М.: Азбука-Аттикус, 2018.
3. Веселов А.В., Позднякова А.В., Тимофеева Е.Н. Настольная книга юного художника. – СПб.: Союз художников, 2020.
4. Воловик А.Ф. Всё о рисовании. – М.: Астрель, АСТ, 2000.
5. Государственный музей искусств Республики Казахстан имени А. Кастеева: фотоальбом. – Алматы: Атамура, 2003.
6. Государственный музей искусств Республики Казахстан имени А. Кастеева: фотоальбом. – М.: Белый город, 2004.
7. Государственный музей искусств Республики Казахстан имени А. Кастеева: альбом. – Алматы: Полиграфкомбинат, 2015.
8. Дешар М. Art Play. Игра в искусство рисования. – М.: Азбука-Аттикус, 2017.
9. Крепон С. Всё самое-самое! 10 шедевров в картинах и комиксах. – М.: Clever, 2018.
10. Музеи Казахстана: сборник. – Алматы: Алматықітап баспасы, 2009.
11. Сокольникова Н.М., Ломов С.П. Изобразительное искусство для детей. Виды и жанры изобразительного искусства. – М.: АСТ, 2009.
12. 100 шедевров искусства Казахстана. Живопись. Скульптура. Графика. – Алматы: ИД «Жибек жолы», 2013.
13. Тригgs Т., Фрост Д. Школа искусств: 40 уроков для юных художников и дизайнеров. – М.: Мани, Иванов и Фербер, 2018.
14. Хокни Д., Гейфорд М. История картин для детей. – М.: Музей современного искусства «Гараж», 2019.

МАЗМҰНЫ

Күрметті оқушы!	3
Мұны білу керек	4

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

1. Менің шығармашылық шеберханам	10
2. Портрет. Бұл – мен	12
3. Жылдың мәдени мөдделері.	
Түстердің көніл күйге өсепі	15
4. Мен бақылау жасауды үйренемін	18
Өзінді тексер	21

МЕНИҢ ОТБАСЫМ ЖӘНЕ ДОСТАРЫМ

5. Оригами. Менің өжем	24
6. Оригами. Менің атам	27
7. Нобай. Менің достарым	30
8. Натюрморт. Отбасылық мереке	32
Өзінді тексер	35

МЕНИҢ МЕКТЕБІМ

9. Сюжетті композиция. Үзілісте	38
10. Құрастыру. Менің мектебім	41
11. Әртүрлі заттардан бұйым жасау. Қаламсалғыш	44
12. Паспарту. Мектеп көрмесі	48
Өзінді тексер	51

МЕНИҢ ТУҒАН ӨЛКЕМ

13. Пейзаж. Мен тұратын өлкे	54
14. Қағаз бедері техникасы. Бұлақ	56
15. Арасындағы мәдени мөдделері.	
Аралас техника. Қар және аяз	59
16. Фимаратты жобалау. Қала (ауыл)	61
Өзінді тексер	63

ДЕНІ САУДЫҢ ЖАНЫ САУ

17. Құрғақ пастельмен сурет салу. Сырғанақта	66
18. Пуантилизм. Доптар	69
19. Қозғалыстағы денені бейнелеу. Ат ойындары	71
20. Мұсін жасау. Футболшы	73
21. Қозғалмалы пішін жасау. Спортшы	75
Өзінді тексер	77

САЛТ-ДӘСТҮР ЖӘНЕ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІ

22. Сюжетті композиция. Наурыз	80
23. Ұлттық ыдыс-аяқ жасау өнері	83
24. Сәндік-қолданбалы өнер. Зергерлік бүйымдар	86
25. Киіз үйдің макетін жасау	89
26. Сәндік-қолданбалы өнер. Әжемнің текеметі	91
Өзінді тексер	95

ҚОРШАҒАН ОРТА

27. «Дымқыл қағазға сурет салу» тәсілі.	
Бақша гүлдері	98
28. Граттаж. Ағаштар	100
29. Анималистика жанры. Менің сүйікті жануарым ...	102
30. Фактура. Құстар – біздің досымыз	104
31. Қосымша материалдармен жұмыс істеу.	
Қошақан бейнесін жасау	106
Өзінді тексер	111

САЯХАТ

32. Қарама-қарсы түстер.	
Балқаш көліндегі кешкі мезгіл	114
33. Компьютерлік графика.	
Әуе шарымен саяхат жасау	116
34. Көлемді ұлгілеу. Хайуанаттар бағы	119
Өзінді тексер	122
Біздің жобалар	123
Глоссарий	126

Оқулық басылымы Учебное издание

**Королькова Нина Александровна
Жолдасбекова Сауле Абдразаховна
Мадиева Дина Полатовна**

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТРУД

Бастауыш білім беру деңгейінің Учебник для 2 класса
2-сыныбына арналған оқулық уровня начального образования

Бас редактор / Главный редактор – *Ө. Әбдішукірұлы*

Әдіскер / Методист – *Ф. Л. Лекерова*

Редакторы / Редактор – *Л. С. Ахметова*

Корректоры / Корректор – *К. Т. Алипаева*

Дизайн – *Е. С. Жұзбаев*

Суретін салған / Художник – *Б. Б. Булатов*

Мұқаба / Обложка – *Е. С. Жұзбаев*

Беттеуші / Верстка – *Д. А. Қайыршаева*

QR-кодты дайындаған / QR-код подготовил – *А. К. Жасар*

Басуға 17.06.2022 ж. қол қойылды.

Пішімі 70x100 1/16. Есептік баспа табагы 6,12.

Шартты баспа табагы 11,05. Офсеттік басылым.

Әріп түрі «DS SchoolBook». Офсеттік қағаз.

Таралымы 30 000 дана. Тапсырыс № 3136.

Подписано в печать 17.06.2022 г.

Формат 70x100 1/16. Уч.-изд.л. 6,12.

Усл.печ.л. 11,05. Печать офсетная.

Гарнитура «DS SchoolBooks». Бумага офсетная.

Тираж 30 000 экз. Заказ № 3136

Сапасы жөнінде шағымыңыз болса, мына мекемеге

хабарласыңыз: Қазақстан Республикасы,

«АЛМАТЫКІТАП БАСПАСЫ» ЖШС,

050012, Алматы қаласы, Жамбыл көшесі, 111-үй,

тел. (727) 250 29 58, факс: (727) 292 81 10.

e-mail: info@almatykitap.kz

С претензиями по качеству обращаться:

Республика Казахстан,

ТОО «АЛМАТЫКІТАП БАСПАСЫ»,

050012, г. Алматы, ул. Жамбыла, 111,

тел. (727) 250 29 58; факс: (727) 292 81 10.

e-mail: info@almatykitap.kz

Сапа және қауіпсіздіктің барлық стандартына сай.

Сертификаттау қарастырылмаған.

Сақтау мерзімі шектелмеген.

Соответствует всем стандартам качества и безопасности.

Сертификация не предусмотрена.

Срок годности не ограничен.

Қытайдың басылды / Отпечатано в Китае

C&C Joint Printing Co., (Beijing) Ltd.

No.3 Donghuan North Road, BDA, Beijing, 100176, China

Кітаптарды «АЛМАТЫКІТАП БАСПАСЫ» ЖШС-ның кітап дүкендерінен сатып алуша болады.

Нұр-Султан қаласы: Иманов көшесі, 10, тел.: (7172) 53 70 84, 27 29 54;

Б. Момышұлы даңғылы, 14, тел.: (7172) 42 42 32, 57 63 92.

Алматы қаласы: Абай даңғылы, 35/37, тел.: (727) 267 13 95, 267 14 86;

Гоголь көшесі, 108, тел.: (727) 279 29 13, 279 27 86; Қабанбай батыр көшесі, 109, тел.: (727) 267 54 64, 272 05 66;

Жандосов көшесі, 57, тел.: (727) 303 72 33, 374 98 59; Майлин көшесі, 224 «А», тел. (727) 386 15 19;

Теле би көшесі, 40/1, тел.: (727) 273 51 38, 224 39 37.

Интернет-дүкен: www.flip.kz

Сауда бөлімі, тел.: (727) 292 92 23, 292 57 20.

e-mail: sale1@almatykitap.kz

Кітаптар мен басылымдар туралы мағлұматтарды

www.almatykitap.kz сайты арқылы білуге болады.

Оқулықты пайдалану туралы деректер. Сведения о пользовании учебником

№	Оқушының аты-жөні Фамилия и имя ученика	Оку жылы Учебный год	Оқулықтың жағдайы Состояние учебника	
			Жылдың басында В начале года	Жылдың аяғында В конце года
1				
2				
3				
4				
5				